

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΝΤΕΚΑ ΜΥΘΟΙ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ
ΑΛΗΘΕΙΕΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΤΑΚΟΥ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Για την έκδοση αυτή	3
1. «Δεν χωράνε άλλοι»	4
2. «Είναι όλοι λαθρομετανάστες»	7
3. «Το καινούργιο μειονοτικό ζήτημα»	13
4. «Ο νόμος για την ιθαγένεια είναι μαγνήτης για τους λαθρομετανάστες»	16
5. «Οι μετανάστες καλοπερνάνε στην Ελλάδα – Πρέπει να τους κάνουμε τη ζωή δύσκολη για να φύγουν»	21
6. «Οι μετανάστες αποτελούν υγειονομική βόμβα»	29
7. «Έχουν έρθει εδώ και μας παίρνουν τις δουλειές»	35
8. «Απειλείται η ζωή και η περιουσία μας»	38
9. «Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί στην κοινωνία, αλλά οι Ασιάτες και οι Αφρικανοί είναι άλλο πράγμα»	42
10. «Μεμονωμένα περιστατικά και αγανακτισμένοι πολίτες»	44
11. «Οι δικοί μας πατεράδες μετανάστευαν νόμιμα»	48
Δύο αντιθετικές στρατηγικές για τη μετανάστευση	50

Ο **Βασίλης Παπαστεργίου** είναι δικηγόρος Αθηνών. Σπούδασε στη Νομική Αθηνών. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο και την εγκληματολογία (Πανεπιστήμιο του Leicester και Πάντειο Πανεπιστήμιο). Συμμετέχει στην Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών.

Η **Ελένη Τάκου** σπούδασε επικοινωνία και πολιτικές επιστήμες (Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πάντειο Πανεπιστήμιο) και φιλοσοφία (Πανεπιστήμιο Paris X - Nanterre). Είναι μέλος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και βοηθός συντονίστρια του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας.

Για την έκδοση αυτή

Εδώ και είκοσι τουλάχιστον χρόνια, το μεταναστευτικό αποτελεί ζήτημα το οποίο με διαφορετικές μορφές επανέρχεται μονίμως, καταλαμβάνοντας κεντρική θέση στη δημόσια συζήτηση. Στη συζήτηση αυτή επικρατούν συνήθως στρεβλές αντιλήψεις και συσκοτίζονται τα πραγματικά δεδομένα, καθώς η μετανάστευση συνιστά αντικείμενο πολιτικής χρήσης και μιντιακής εκμετάλλευσης. Με ευθύνη των κυρίαρχων μέσων μαζικής ενημέρωσης και χάρη στη συστηματική παρέμβαση της Ακροδεξιάς, δημιουργούνται κοινωνικοί μύθοι, ενίοτε και καταστάσεις «ηθικού πανικού», πράγμα που καθιστά ολοένα και πιο δύσκολη την κατανόηση της πολυπλοκότητας του φαινομένου και, φυσικά, τη νηφάλια αντιμετώπισή του.

Το βιβλιαράκι αυτό έχει διπλό στόχο. Πρώτον, να αποδομήσει με τεκμηριωμένα στοιχεία τους ποικίλους κοινωνικούς μύθους που αφορούν τη μετανάστευση, συμβάλλοντας σε μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη αντίληψη του μεταναστευτικού. Δεύτερον, μέσω της αποδόμησης αυτής, να προτείνει μια ρεαλιστική αλλά και δίκαιη μεταναστευτική πολιτική, δηλαδή μια πραγματικά αριστερή πολιτική. Μια πολιτική που, εκκινώντας από τα δεδομένα τα οποία αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία, συνδυάζει τον καλώς νοούμενο ρεαλισμό με τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Διαλέξαμε, λοιπόν, έντεκα από τους πιο διαδεδομένους μύθους σχετικά με τη μετανάστευση στην Ελλάδα. Αξιοποιώντας στοιχεία και μελέτες, δείχνουμε ποια είναι η πραγματικότητα σε κάθε θέμα, ενώ στο τέλος περιγράφουμε, σε αδρές γραμμές, βασικά σημεία μιας δίκαιης και ρεαλιστικής πολιτικής για τη μετανάστευση.

«Δεν χωράνε άλλοι»

Οι αριθμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική διαμάχη για το μεταναστευτικό. Η δημόσια συζήτηση κυριαρχείται από την τρομοκρατία των αριθμών, καθώς η Ακροδεξιά ρίχνει στο τραπέζι εξωφρενικά νούμερα. Η Χρυσή Αυγή μιλά για 3.000.000 αλλοδαπούς, ενώ ανάλογοι ήταν και οι «υπολογισμοί» του ΛΑΟΣ.

Ποια είναι η αλήθεια;

Σύμφωνα με την απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (ΕΣΥΕ) του 1981, στην ελληνική επικράτεια ζούσαν 177.000 αλλοδαποί, στο μεγαλύτερο μέρος τους Δυτικοευρωπαίοι.¹ Το 2001, μετά το πρώτο κύμα μετανάστευσης από την Ανατολική Ευρώπη, η τότε απογραφή έδειξε ότι στην Ελλάδα ζούσαν πλέον 762.191 αλλοδαποί,² προερχόμενοι κυρίως από την Αλβανία, οι οποίοι είχαν σπεύσει να απογραφούν, θεωρώντας ότι η απογραφή θα τους εξασφάλιζε ενδεχομένως έναν τίτλο παραμονής στη χώρα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών³ και της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛΑΣ),⁴ το 2009, δηλαδή στο ξεκίνημα της κρίσης, ζούσαν στην Ελλάδα 620.000 μετανάστες με νόμιμη άδεια διαμονής, 217.000 ομογενείς, 126.000 πολίτες χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 48.000 αιτούντες άσυλο. Για τους μετανάστες χωρίς χαρτιά, όπως είναι εύκολα αντιληπτό, δεν υπάρχει δυνατότητα ακριβούς προσδιορισμού του αριθμού τους. Το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη του στοιχεία και εκτιμήσεις σειράς υπηρεσιών, υπολόγισε τον αριθμό των αλλοδαπών που διέμεναν παράνομα στην Ελλάδα στις

1 Εφ. Η Καθημερινή, 30.1.2011.

2 Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή πληθυσμού 2001*.

3 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη- παρατίθεται στο Γρηγόρης Τσιούκας, «Αλλοδαποί πληθυσμοί στην Ελλάδα: κατηγορίες και αριθμητικά δεδομένα», περ. *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 107 (Οκτ.-Δεκ. 2009), σ. 51.

4 Ελληνική Αστυνομία σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2780/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη- παρατίθεται στο Γρηγόρης Τσιούκας, ό.π.

αρχές του 2008 μεταξύ 172.250 και 209.402 ατόμων.⁵ Άλλες, μεταγενέστερες εκτιμήσεις ανεβάζουν τον αριθμό αυτό, με ανώτατο όριο τις 350.000.⁶

Πρόσφατα, στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου, εκτιμήθηκε ότι ο αριθμός των νόμιμων μεταναστών ανέρχεται σε 537.237.⁷ Σε αυτό τον αριθμό των νόμιμων μεταναστών θα πρέπει βέβαια να προστεθούν και οι ομογενείς, οι πολίτες χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο. Παρατηρούμε λοιπόν ότι μέσα σε τρία χρόνια ο αριθμός των νόμιμων μεταναστών έχει μειωθεί κατά 80.000-100.000. Οι λόγοι πρέπει να αναζητηθούν στην οικονομική κρίση. Πολλές άδειες διαμονής δεν έχουν ανανεωθεί, λόγω έλλειψης ενσήμων ή επαρκούς οικογενειακού εισοδήματος, ενώ σημαντικός αριθμός αλβανών μεταναστών έχει επαναπατριστεί.

Δεκάδες χιλιάδες μακροχρόνια και νόμιμα διαμένοντες μετανάστες, κάτω από την ασφυκτική πίεση της οικονομικής κρίσης που τους οδήγησε στην ανεργία ή την άτυπη απασχόληση, έχουν απολέσει πλέον το καθεστώς νόμιμης παραμονής τους στη χώρα. Αυτό συνέβη λόγω έλλειψης του αναγκαίου αριθμού ενσήμων ή επαρκών πόρων για τη συντήρηση της επανενωμένης οικογένειάς τους.

Η απογραφή του 2011 έδειξε μια σοβαρή τάση μείωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού: σε σύνολο πληθυσμού 10.815.197, είχαμε 199.101 πολίτες χωρών της ΕΕ (στην οποία πλέον ανήκουν η Βουλγαρία και η Ρουμανία), 708.003 άτομα με υπηκοότητα τρίτων χωρών και 4.825 άτομα χωρίς υπηκοότητα ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα.⁸ Σύμφωνα με την απογραφή, το μεγαλύτερο ποσοστό (52,7%) των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν αλβανική υπηκοότητα, το 8,3% βουλγαρική, το 5,1% ρουμανική, το 3,7% πακιστανική και το 3% γεωργιανή.⁹

5 Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, *Εκτίμηση του όγκου των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα*, Αθήνα 2008.

6 Thanos Maroukis, «Update report Greece: The number of irregular migrants in Greece at the end of 2010 and 2011», Database on Irregular Migration, Update report, διαθέσιμο στο goo.gl/vwJp5j.

7 Απάντηση του υφυπουργού Εσωτερικών Χ. Αθανασίου σε ερώτηση της βουλευτού Ε. Κουντουρά, 26.2.2013.

8 Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), *Απογραφή πληθυσμού 2011*.

9 Στο ίδιο.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η απογραφή του 2011 καταγράφει έναν μεταναστευτικό πληθυσμό λίγο μεγαλύτερο από 900.000. Ακόμα κι αν δεχθούμε ότι τα αποτελέσματα της απογραφής δεν είναι ακριβή ως προς τον συνολικό μεταναστευτικό πληθυσμό και ότι πολλοί αλλοδαποί «χωρίς χαρτιά» δεν έχουν απογραφεί, είναι ωστόσο σαφές ότι η οικονομική κρίση συμπιέζει τον αριθμό των αλλοδαπών. Η τάση αυτή σίγουρα έχει ενταθεί τα δύο επόμενα χρόνια, οπότε και η κρίση οξύνθηκε.

Πρέπει να ανασχεθεί η διαδικασία κοινωνικής περιθωριοποίησης στην οποία εκθέτει η κρίση και η παράνομη παραμονή στη χώρα εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους. Οι άνθρωποι αυτοί είχαν μπει για τα καλά σε μια διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης, η οποία και διακόπηκε.

Ο αριθμός των αλλοδαπών στην Ελλάδα ως ποσοστό επί του γενικού πληθυσμού (8,5-11%) είναι πράγματι μεγαλύτερος από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, που κινείται στο 6,6%.¹⁰ Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη μας ότι ο αριθμός των αλλοδαπών στην Ελλάδα αυξάνεται –και μάλιστα σημαντικά– εξαιτίας του ότι η χώρα μας προχωρά με το σταγονόμετρο σε πολιτογραφήσεις, ακόμα και για αλλοδαπούς που ζουν και εργάζονται για πολλά χρόνια εδώ. Ενδεικτικά: κατά την περίοδο 2000-2008 πολιτογραφήθηκαν στη χώρα μας 29.600 άτομα (σχεδόν αποκλειστικά ομογενείς), ενώ το ίδιο χρονικό διάστημα χώρες με τον ίδιο ή μικρότερο πληθυσμό σε σχέση με την Ελλάδα απένειμαν ιθαγένεια σε πολλαπλάσιο αριθμό: η Αυστρία απένειμε την ιθαγένεια σε 339.300 άτομα, η Σουηδία σε 334.700 και το Βέλγιο σε 266.400,¹¹ μειώνοντας αισθητά τον αριθμό των αλλοδαπών στις χώρες αυτές.

Αν η Ελλάδα ακολουθούσε μια πολιτική ιθαγένειας πιο κοντινή στα ευρωπαϊκά δεδομένα, ο αριθμός των αλλοδαπών θα ήταν μικρότερος, ενώ θα προέκυπταν και πολλαπλά οφέλη από την καλύτερη ενσωμάτωση μεταναστών και μεταναστριών που ζουν εδώ και χρόνια στην Ελλάδα, ιδίως των παιδιών της δεύτερης γενιάς.

10 Στοιχεία από την ιστοσελίδα της Eurostat (goo.gl/Tq5L2p).

11 Στο ίδιο.

«Είναι όλοι λαθρομετανάστες»

Η Ακροδεξιά αποκαλεί συλλήβδην «λαθρομετανάστες» όλους τους αλλοδαπούς που ζουν σήμερα στην Ελλάδα. Ισχυρίζεται ότι κανένας δεν μπορεί να θεωρηθεί νόμιμος, καθώς δήθεν όλοι αρχικά εισήλθαν παράνομα στη χώρα. Δυστυχώς, αυτό το (παντελώς εσφαλμένο, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω) επιχείρημα αναπαρήχθη πρόσφατα και στην απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με τον Ν. 3838/2012).

Ποια είναι η αλήθεια;

Η μεγάλη πλειοψηφία των αλλοδαπών που ζουν σήμερα στη χώρα είναι νόμιμοι. Έχουν νομιμοποιηθεί με διαδοχικούς νόμους του ελληνικού κράτους (Ν. 2910/2001, Ν. 3386/2005, Ν. 3536/2007), για τους οποίους ποτέ δεν τέθηκε ζήτημα αντισυνταγματικότητας. Εξάλλου, πέρα από όσους νομιμοποιήθηκαν με τις μεταβατικές διατάξεις των παραπάνω νόμων, είναι πολλοί αυτοί που ήρθαν νόμιμα στη χώρα με βίζα και εγκαταστάθηκαν, είτε ως σύζυγοι ή τέκνα νόμιμων αλλοδαπών είτε ως επαγγελματίες ή φοιτητές.

Ο όρος «λαθρομετανάστες» είναι αδόκιμος και προσβλητικός, καθώς κανένας άνθρωπος δεν (μπορεί να) είναι «λαθραίος». Πέραν αυτής της ορθής αξιακής ένστασης, η χρήση του όρου προδίδει, σε πραγματολογικό επίπεδο, σοβαρή άγνοια των δεδομένων σχετικά με τη μετανάστευση και τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Πρέπει λοιπόν να είναι σαφές ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός χωρίζεται –από τη σκοπιά του καθεστώτος παραμονής– σε πέντε μεγάλες κατηγορίες.

ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Υπήκοοι τρίτων χωρών

Πολίτες κράτους το οποίο δεν είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται κυρίως για άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους προσβλέποντας σε καλύτερες συνθήκες εργασίας, και γενικά διαβίωσης, στις χώρες τελικού προορισμού τους.

Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο

Υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής τους (λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα) ή κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη (θανατική ποινή, εκτέλεση, βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση) εφόσον αναγκαστούν να επιστρέψουν.

Κοινοτικοί

Εγκατάσταση που απορρέει από την κατοχή ιθαγένειας χώρας-μέλους της ΕΕ («ευρωπαϊκή ιθαγένεια»), βάσει του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων στο έδαφος της ΕΕ.

Ομογενείς

Πρόσωπα που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια, δεν είναι δηλαδή έλληνες πολίτες, αλλά έχει κριθεί ότι διαθέτουν ελληνική «εθνική καταγωγή» (χώρες πρώην ΕΣΣΔ, Αλβανία).

Μετανάστες «χωρίς χαρτιά»

Με τον όρο «παράνομα διαμένοντες αλλοδαποί» εννοούνται τόσοι οι αλλοδαποί που εισήλθαν και διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα χωρίς να τους έχει αναγνωριστεί καθεστώς νόμιμης διαμονής, όσο και εκείνοι που «εξέπεσαν της νομιμότητας» επειδή σε κάποια χρονική στιγμή σταμάτησαν να πληρούν τους όρους του καθεστώτος νόμιμης διαμονής που μπορεί να τους είχε αναγνωριστεί στο παρελθόν.

● **Υπήκοοι τρίτων χωρών.** Πρόκειται για εκείνους που η μετακίνησή τους έχει κατά βάση οικονομικά, ή και συνολικότερα βιοτικά, κίνητρα: από την αποφυγή της φτώχειας και της δυστυχίας, μέχρι την αναζήτηση καλύτερης δουλειάς. Άλλος βασικός λόγος μετακίνησης είναι οι σπουδές. Στη χώρα μας, το 2009, ζούσαν 290.000 μετανάστες που διέθεταν άδεια διαμονής για εξαρτημένη εργασία. Υπήρχαν επίσης 260.000 μετανάστες και μετανάστριες, μέλη οικογενειών μεταναστών που είχαν άδεια εξαρτημένης εργασίας. Τέλος, υπήρχαν 70.000 μετανάστες με άλλου τύπου άδειες: φοιτητές σε ελληνικά πανεπιστήμια, αλλοδαποί που ασκούν ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, αθλητές, καλλιτέχνες κ.ά.¹² Επομένως, πολύ μεγάλο μέρος των μεταναστών έχουν εισέλθει στη χώρα μας με νόμιμες διαδικασίες (με θεώρηση εισόδου).

Βασικές χώρες προέλευσης υπηκόων τρίτων χωρών	Αλβανία, Ουκρανία, Πακιστάν, Γεωργία, Αίγυπτος, Ρωσία, Ινδία, Μολδαβία, Φιλιππίνες, λοιπές χώρες (Συρία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Μπανγκλαντές, Αρμενία, Κίνα, ΗΓΠΑ, Νιγηρία κ.ά.)
--	--

Σύνολο: 537.237

● **Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο.** Πρόκειται για εκείνη την κατηγορία ανθρώπων που η μετακίνησή τους οφείλεται στο γεγονός ότι στη χώρα προέλευσής τους αντιμετωπίζουν κίνδυνο δίωξης λόγω της φυλετικής, θρησκευτικής ή εθνικής τους προέλευσης, λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων ή της ένταξής τους σε ορισμένη κοινωνική ομάδα.¹³ Οι άνθρωποι αυτοί, εξ ορισμού, δεν είναι δυνατόν να εισέλθουν νομότυπα στην Ελλάδα, καθώς έχουν φύγει από τη χώρα τους υπό έκτακτες συνθήκες. Αυτό είναι κάτι που αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο και μπορούμε να το αντιληφθούμε πλήρως, αν σκεφτούμε, λ.χ., τις μαζικές μετακινήσεις προσφύγων από εμπόλεμες περιοχές.

12 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

13 Η νομική θεμελίωση της εν λόγω προστασίας ανατρέχει στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων. Βλ. Π. Νάσκου-Περάκη, *Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.

● **Κοινοτικοί πολίτες.** Η ελευθερία μετακίνησης των εργαζομένων είναι μία από τις τέσσερις «θεμελιώδεις ελευθερίες» που θέσπισε η ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεκάδες χιλιάδες Έλληνες και Ελληνίδες έχουν επωφεληθεί από αυτή τη δυνατότητα και εγκαταστάθηκαν σε άλλες χώρες, ιδίως της Δυτικής Ευρώπης. Αντίστοιχα, στη χώρα μας το 2011 ζούσαν, όπως είδαμε, περίπου 200.000 πολίτες άλλων χωρών της ΕΕ. Από αυτούς περίπου 70.000 προέρχονται από τη Βουλγαρία και περίπου 45.000 από τη Ρουμανία.¹⁴ Δεδομένου ότι έως το 2007 η χώρα μας πραγματοποιούσε απελάσεις προς τις δύο αυτές χώρες, θα ήταν χρήσιμο να διερωτηθούμε για το σκόπιμο και το δίκαιο τέτοιου τύπου πρακτικών.

Χώρα ιθαγένειας

Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κύπρος, Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Γαλλία, Τσεχία, λοιπές χώρες (Σλοβακία, Ουγγαρία, Σουηδία, Αυστρία, Βέλγιο κ.ά.)

Σύνολο: 200.000

● **Ομογενείς.** Η έννοια του «ομογενούς» αποτελεί ελληνική ιδιομορφία. Πρόκειται για πρόσωπα που δεν έχουν μεν την ελληνική ιθαγένεια, δεν είναι δηλαδή Έλληνες πολίτες, αλλά σύμφωνα με την ελληνική διοίκηση διαθέτουν ελληνική «εθνική καταγωγή». Μετά τις γεωπολιτικές αλλαγές του 1989-1991, στην ελληνική επικράτεια εγκαταστάθηκε μεγάλος αριθμός ανθρώπων που χαρακτηρίστηκαν «ομογενείς», προερχόμενοι κυρίως από την πρώην ΕΣΣΔ και την Αλβανία. Σήμερα, πολλοί και πολλές από αυτούς έχουν πολιτογραφηθεί, συχνά έπειτα από αρκετά χρόνια αναμονής. Ωστόσο, όπως είδαμε, το 2009 υπήρχαν στην ελληνική επικράτεια 217.000 κάτοχοι Ειδικών Δελτίων Ταυτότητας Ομογενούς,¹⁵ δηλαδή ομογενείς που δεν είχαν ακόμα πολιτογραφηθεί.

14 ΕΛΣΤΑΤ, *Απογραφή πληθυσμού 2011*.

15 Ελληνική Αστυνομία, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2780/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

● **Μετανάστες «χωρίς χαρτιά».** Πρόκειται για εκείνη την κατηγορία ανθρώπων που σήμερα δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής στη χώρα, αποτελώντας βασικό στόχο της ρητορικής του φόβου που καλλιεργείται συστηματικά. Η ξενοφοβική ρητορική της Άκρας Δεξιάς κάνει λόγο για 1,5 με 2 εκατομμύρια «λαθρομετανάστες». Πρόκειται για μια ρητορική η οποία, μέσω της εξαιρετικά ενεργού παρουσίας της στα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλά και της διάχυσής της στα κανάλια, παρασύρει συχνά τις εκτιμήσεις άλλων κομμάτων και φορέων, ενίοτε και του κρατικού μηχανισμού, και κυριαρχεί στην κοινή γνώμη. Οι έγκυρες εκτιμήσεις ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, περιορίζουν πολύ σοβαρά τον αριθμό αυτό, με ανώτατο όριο τις 350.000 περίπου.¹⁶

Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 5

Πρέπει να διευκρινίσουμε επίσης ότι σε πολλές περιπτώσεις οι σημερινοί μετανάστες «χωρίς χαρτιά» είναι άνθρωποι οι οποίοι στο παρελθόν διέθεταν άδειες παραμονής, αλλά δεν μπόρεσαν να τις ανανεώσουν, κυρίως για οικονομικούς-εργασιακούς λόγους. Ακόμα και όταν η παραπάνω συνθήκη δεν ισχύει, πρέπει να κατανοήσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις οι άνθρωποι αυτοί προέρχονται από χώρες με έντονα κοινωνικά προβλήματα και η απόφαση να μεταναστεύσουν ήταν μια προσπάθεια να διαφύγουν από τις συνθήκες ακραίας φτώχειας, όπως ακριβώς συνέβη και με τους έλληνες μετανάστες, ιδίως στις αρχές του 20ού αιώνα.¹⁷

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το Ελληνικό Σύνταγμα, «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων». Επομένως, η υπεράσπιση της αξιοπρέπειας αυτών των ανθρώπων

16 Βλ. εδώ, σημ. 6.

17 Για τους έλληνες μετανάστες στις αρχές του 20ού αιώνα, βλ. εδώ, σ. 48-49.

πρέπει να είναι ανεξάρτητη από το καθεστώς παραμονής τους, από το αν δηλαδή διαθέτουν άδεια διαμονής ή όχι.

Ηανομοιογένεια του μεταναστευτικού πληθυσμού που στερείται νομιμοποιητικά έγγραφα επιβάλλει την καταγραφή και ταυτοποίησης του. Απαιτείται, λοιπόν, συντονισμένη και συστηματική προσπάθεια, που δεν μπορεί να ταυτίζεται με την εφαρμογή κατασταλτικών μέτρων.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός διακρίνεται σε πολλές κατηγορίες σε σχέση με τη χώρα προέλευσής του, το καθεστώς παραμονής του, τον τρόπο εισόδου του στη χώρα κ.λπ. Ούτε ο γενικός αφορισμός περί «λαθρομεταναστών» ούτε η εσφαλμένη εντύπωση ότι δεν υπάρχουν νόμιμοι αλλά νομιμοποιημένοι αποδίδουν την πραγματικότητα. Αντίθετα, στην ουσία αναπαράγουν ρατσιστικά στερεότυπα που προδίδουν –στην καλύτερη περίπτωση– άγνοια και παραβλέπουν –σκόπιμα ή μη– τις (έστω ανεπαρκείς) νομοθετικές ρυθμίσεις για τη νομιμοποίηση των μεταναστών που έχουν υπάρξει τα τελευταία χρόνια.

«Το καινούργιο μειονοτικό ζήτημα»

«Η χώρα χάνεται. Από την κάθοδο των Δωριέων, 4.000 χρόνια πριν, ουδέποτε η χώρα δέχθηκε τόσο μεγάλης έκτασης εισβολή [...] πρόκειται για βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας και του κράτους». Θα πίστευε κανείς ότι μόνο από το κόμμα της Χρυσής Αυγής θα μπορούσε να προέλθει μια τέτοια δήλωση – και όμως εκστομίστηκε από τα χείλη του υπουργού Προστασίας του Πολίτη Νίκου Δένδια, σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει την ευρύτητα και την ένταση της επιχείρησης «Ξένιος Δίας».¹⁸ Η νομιμοποίηση της ρητορικής αυτής, διαμέσου της υιοθέτησής της από την κυβέρνηση, δεν είναι φυσικά άσχετη με τις πολεμικές ιαχές της Χρυσής Αυγής για το ζήτημα. Ένα χρόνο αργότερα, η βουλευτής της Χρυσής Αυγής Ελένη Ζαρούλια, απευθυνόμενη στον αναπληρωτή υπουργό Εσωτερικών Λεωνίδα Γρηγοράκο, κραύγαζε: «Δημιουργείτε μειονοτικό πρόβλημα. Είστε επικίνδυνοι!».¹⁹

Ποια είναι η αλήθεια;

Τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος καταδεικνύουν ότι η μικρή αύξηση του πληθυσμού της χώρας κατά το χρονικό διάστημα 2004-2010 οφείλεται αποκλειστικά στη φυσική αύξηση των αλλοδαπών, καθώς οι γεννήσεις τους είναι πολύ περισσότερες από τους θανάτους τους. Αντίθετα, οι θάνατοι Ελλήνων είναι περισσότεροι σε σχέση με τις γεννήσεις από ελληνίδες μητέρες.

Συγκεκριμένα, το διάστημα 2004-2010 οι γεννήσεις από ελληνίδες

18 Δηλώσεις Δένδια στην τηλεόραση του ΣΚΑΪ, 6.8.2012 (goo.gl/SgFWKH). Η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» τέθηκε σε εφαρμογή τον Αύγουστο του 2012, με διακηρυγμένους στόχους «την απώθηση των παράνομων μεταναστών από τον Έβρο και την επιστροφή όσων βρίσκονται εδώ στις χώρες προέλευσης». Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας (goo.gl/X7wrUK).

19 Το σχετικό βίντεο είναι διαθέσιμο στο goo.gl/PFOwyz.

μητέρες ανήλθαν σε 647.803, ενώ οι θάνατοι ελλήνων πολιτών σε 737.872. Αντίθετα, το ίδιο διάστημα, οι γεννήσεις παιδιών από αλλοδαπές μητέρες ανήλθαν σε 140.366 (17,8% επί του συνόλου των γεννήσεων), ενώ οι θάνατοι αλλοδαπών ήταν μόλις 13.401 (1,8% επί του συνόλου των θανάτων).²⁰ Επομένως, προκύπτει ότι: α) η θετική φυσική μεταβολή του πληθυσμού της χώρας οφείλεται στις γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες, και β) οι μετανάστες αποτελούν μείζονα παράγοντα ανανέωσης του δυναμικού της χώρας, το βασικό αντίδοτο στη φυσική γήρανση του πληθυσμού.

Ας δούμε τις εξελίξεις τα έτη 2011-2012. Το 2011 οι γεννήσεις μειώθηκαν και οι θάνατοι αυξήθηκαν, ενώ το σύνολο ξεπέρασε το σύνολο των γεννήσεων κατά 4.671. Αυτό οφείλεται στο ότι το σύνολο των θανάτων των Ελλήνων ξεπέρασε το σύνολο των γεννήσεων από Ελληνίδες κατά 20.848, ενώ οι γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες ξεπέρασαν τους θανάτους αλλοδαπών κατά 16.177. Η κατάσταση επιδεινώθηκε δραματικά το 2012, με αποτέλεσμα το σύνολο των θανάτων να ξεπεράσει το σύνολο των γεννήσεων κατά 16.297. Οι θάνατοι των Ελλήνων ξεπέρασαν τις γεννήσεις από Ελληνίδες κατά 29.101, ενώ οι γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες ξεπέρασαν τους θανάτους αλλοδαπών κατά 12.804.²¹

Μια ορθολογική αντιμετώπιση του δημογραφικού ζητήματος

Υπάρχουν δύο τρόποι να αντιμετωπίσει κανείς τα στοιχεία αυτά. Μια φοβική αντιμετώπιση, γνώριμη στη Δεξιά και την Ακροδεξιά, θα εστιαζόταν στην «απειλή» που δήθεν αντιπροσωπεύει αυτή η εξέλιξη για το έθνος και θα κατέληγε σε (αναποτελεσματικές φυσικά) εκκλήσεις για άνοδο της γεννητικότητας των Ελλήνων.

Μια πιο ορθολογική αντιμετώπιση θα θεωρούσε ότι τα στοιχεία υποδεικνύουν ουσιαστικά τον δρόμο που πρέπει να ακολουθηθεί η ελληνική μεταναστευτική πολιτική: ο αυξημένος αριθμός γεννήσεων παιδιών από μεταναστευτικές οικογένειες αποτελεί ευκαιρία για την Ελλάδα, που θα πρέπει να υιοθετήσει μια πιο ανοιχτή πολιτική για την ιθαγένεια των παι-

20 Μανόλης Δρεττάκης, «Η αύξηση του πληθυσμού της χώρας οφείλεται αποκλειστικά στις γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες», εφ. *Η Αυγή*, 3.9.2012. τα στοιχεία προέρχονται από την ΕΣΥΕ (goo.gl/wFQM80).

21 Μανόλης Δρεττάκης, «Πρωτοφανής μείωση των γεννήσεων και αύξηση των θανάτων», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 6.9.2013 (goo.gl/VX14jD).

διών των οικογενειών αυτών. Αν το ένα στα έξι παιδιά που γεννιούνται σήμερα στη χώρα είναι παιδί μεταναστευτικής οικογένειας, τότε η ελληνική πολιτεία οφείλει να το αντιμετωπίσει ως μελλοντικό έλληνα πολίτη, να εξασφαλίσει τη δυνατότητά του να αποκτήσει πρόσβαση στις διαδικασίες κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας. Διαφορετικά, η ελληνική πολιτεία αναλαμβάνει την ευθύνη να διαμορφωθεί μια γενιά νέων ανθρώπων χωρίς πλήρη δικαιώματα στη χώρα. Οι κοινωνικές συνέπειες μιας τέτοιας προφανούς αδικίας και ανισότητας δεν μπορούν παρά να είναι σοβαρές και επώδυνες για την κοινωνία.

Ας σημειωθεί ότι η ανανέωση των ευρωπαϊκών κοινωνιών μέσα από τη μετανάστευση –είτε με τη μορφή των γεννήσεων είτε με τη μορφή της εισόδου νέων μεταναστών– είναι μια διαπιστωμένη ανάγκη. Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο,²² στην ΕΕ τα 227 εκατομμύρια των οικονομικά ενεργών ατόμων θα μειωθούν σε 201 εκατομμύρια το 2025 και σε 160 εκατομμύρια το 2050 χωρίς τους μετανάστες. Για τη διατήρηση του ίδιου ορίου συνταξιοδότησης και την επιβίωση των ασφαλιστικών ταμείων από το 2010 έως το 2030 θα χρειαστούν 20 εκατομμύρια μετανάστες.²³

22 Οι Πράσινες Βίβλοι, οι οποίες δημοσιεύονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι έγγραφα που αποσκοπούν στην προώθηση του προβληματισμού και στην έναρξη διαβουλεύσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο επί συγκεκριμένου θέματος.

23 Πράσινη Βίβλος «Μπροστά στις δημογραφικές αλλαγές, μία νέα αλληλεγγύη μεταξύ γενεών» (COM/2005/0094).

«Ο νόμος για την ιθαγένεια είναι μαγνήτης για τους λαθρομετανάστες»

Την άνοιξη του 2013, ο τότε αναπληρωτής υπουργός Εσωτερικών Χαράλαμπος Αθανασίου δήλωνε σε τηλεοπτική εκπομπή: «Δίνουμε 10.000 ιθαγένειες τον χρόνο: δυο-τρεις κωμοπόλεις»,²⁴ μην μπορώντας να αποκρύψει την πεποίθησή του πως κατά βάθος παραχωρούμε έτσι την ιδιότητα του έλληνα πολίτη σε εχθρούς. Η δήλωση αυτή τοποθετείται στο πλαίσιο της έντονης συζήτησης την οποία είχε προκαλέσει η απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) που έκρινε αντισυνταγματικές δύο βασικές διατάξεις του Ν. 3838/2010: τη συμμετοχή μεταναστών στις δημοτικές εκλογές, καθώς και την αυτοματοποιημένη κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από παιδιά μεταναστών που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια. Στο σκεπτικό της απόφασης του ΣτΕ διαβάζουμε πως τα έθνη και οι λαοί «δεν είναι οργανισμοί ασπόνδυλοι και δημιουργήματα εφήμερα, αλλά παριστούν διαχρονική ενότητα», η οποία θα διαταρασσόταν από ενδεχόμενη «προσθήκη απροσδιόριστου αριθμού προσώπων ποικίλης προελεύσεως».²⁵

24 Στην εκπομπή «Έρευνα» του Mega, 3.3.2013.

25 Η απόφαση του ΣτΕ έκρινε αντισυνταγματικές τις δύο βασικές καινοτομίες τις οποίες εισήγαγε ο νέος νόμος για την ελληνική ιθαγένεια (Ν. 3838/2010) στον τρόπο αντιμετώπισης των ζητημάτων που θέτει η μετανάστευση. Η πρώτη αφορά την παροχή, για πρώτη φορά, σε ορισμένες κατηγορίες νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και στους ομογενείς, του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (για θέσεις δημοτικών συμβούλων) στις δημοτικές εκλογές. Η πρόβλεψη αυτή εφαρμόστηκε ήδη στις αυτοδιοικητικές εκλογές του Νοεμβρίου του 2010. Η δεύτερη καινοτομία, διά της τροποποίησης του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, καθιερώνει ειδικές διαδικασίες κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας για τα παιδιά των μεταναστών (τη λεγόμενη «δεύτερη γενιά»), είτε από τη γέννησή τους και εφόσον οι γονείς τους διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα επί πέντε τουλάχιστον συνεχή έτη, είτε κατόπιν επιτυχούς ολοκλήρωσης της παρακολούθησης έξι τουλάχιστον

Ποια είναι η αλήθεια;

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, υπεισερχόμενο ακόμη και σε ποσοτικές αποτιμήσεις, ανέλαβε να υποκαταστήσει τον νομοθέτη και να μετουσιώσει πολιτικές αντιλήψεις των δικαστών σε συνταγματικές επιταγές, καθ' υπέρβαση των ορίων αρμοδιότητάς του, υποκλύπτοντας εν τέλει στην ακροδεξιά ρητορική περί «λαθρονόμου», που αποτελεί «μαγνήτη λαθρομεταναστών».

Ας δούμε τα πράγματα στις πραγματικές τους διαστάσεις. Η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με τη διαδικασία της πολιτογράφησης απαιτεί επτά χρόνια νόμιμης διαμονής στη χώρα και μια σειρά άλλες προϋποθέσεις, που οι πρόσφατα εισερχόμενοι μη νόμιμοι μετανάστες δεν πληρούν. Σε καμία περίπτωση η απόκτηση ιθαγένειας δεν είναι εφικτή για κάθε νεοεισερχόμενο πρόσφυγα ή μη νόμιμο μετανάστη – ούτε και βασικός τους στόχος, εξάλλου. Την περίοδο εφαρμογής του συγκεκριμένου νόμου, άλλωστε, οι πολιτογραφήσεις μειώθηκαν, ενώ η συντριπτική τους πλειοψηφία αφορούσε ομογενείς.

Μεταρρύθμιση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας: ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης των παιδιών της δεύτερης γενιάς

Ουσιαστικά, η μόνη πραγματική ώθηση που δόθηκε σε κτήσεις ιθαγένειας πηγάζει σχεδόν αποκλειστικά από την εφαρμογή του άρθρου 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας. Το άρθρο αυτό προβλέπει την κτήση της ιθαγένειας από τη δεύτερη μεταναστευτική γενιά με δήλωση, με δύο τρόπους: α) κατόπιν πέντε χρόνων νόμιμης παραμονής των γονέων, β) κατόπιν έξι χρόνων φοίτησης σε ελληνικό σχολείο. Η οδός της δήλωσης είναι σαφώς λιγότερο σύνθετη από αυτή της πολιτογράφησης: είναι αυτοματοποιημένη και δεν προϋποθέτει κάποια εξαστομικευμένη διαδικασία, ενώ στην περίπτωση που πληρούνται οι προϋποθέσεις τις οποίες θέτει ο νόμος η διοίκηση υποχρεούται να αποδώσει ιθαγένεια. Στον παρακάτω πίνακα, φαίνονται οι αριθμοί κτήσης της ιθαγένειας με δήλωση από την εφαρμογή του Νόμου (24.3.2010) μέχρι και τον Αύγουστο του 2012, καθώς και ο αριθμός των αποφάσεων που εκκρεμούν.²⁶

τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα. Βλ. Απόφαση 460/2013 (goo.gl/BeHqRg).

26 Τα στοιχεία αντλούνται από την απάντηση του αναπληρωτή υπουργού Χ. Αθανασίου

ΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΚΡΕΜΟΥΣΕΣ ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΓΕΝΙΑΣ

(Λόγω γέννησης στην Ελλάδα ή φοίτησης σε ελληνικό σχολείο

Μάρτιος 2010-Αύγουστος 2012)

	Γέννηση	Φοίτηση	Σύνολο
Κτήσεις	4.595	5.550	10.145
Εκκρεμούσες αιτήσεις	6.033	8.909	14.942
Σύνολο αιτήσεων που έχουν κατατεθεί	10.628	14.459	25.087

Πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι η απόδοση ελληνικής ιθαγένειας στα παιδιά των μεταναστών που γεννήθηκαν ή ζουν εδώ από πολύ μικρή ηλικία δεν σχετίζεται με τα θέματα της διαχείρισης της μη νόμιμης μεταναστευσης. Πρόκειται για παιδιά που στη συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν γνωρίσει ως μοναδική τους πατρίδα την Ελλάδα. Και, φυσικά, σε καμία περίπτωση δεν αφορά τα αστρονομικά νούμερα που «τεχνηέντως» διαρρέουν οι υπέρμαχοι του «καθαρού έθνους».

Το βιβλιαράκι αυτό συγγράφεται σε μια μεταβατική συγκυρία: η κυβέρνηση, εντελώς παράτυπα, έχει παγώσει τις σχετικές διατάξεις ήδη από τη διαρροή της απόφασης του ΣτΕ στον Τύπο, τον Νοέμβριο του 2012, χωρίς καν να περιμένει τη δημοσιοποίησή της.²⁷ Η διαρροή, αυτή

στην κοινοβουλευτική ερώτηση των βουλευτών Ι. Δημαρά και Γ. Αβραμίδη (αρ. πρωτ. 7524/21.3.2013). Η συντριπτική πλειοψηφία των κτήσεων αφορά παιδιά αλβανικής καταγωγής, ένα μικρό ποσοστό αφορά παιδιά που κατάγονται από την Αίγυπτο, τη Συρία, την Ινδία, την Αρμενία, τη Μολδαβία, τη Σερβία, το Πακιστάν, τη Γεωργία, την Ουκρανία, τις Φιλιππίνες και τη Ρωσία, και το υπόλοιπο ποσοστό μοιράζεται ανάμεσα σε 35 άλλες χώρες καταγωγής.

- 27 Την επομένη της διαρροής, με ανακοίνωση της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, καλούνται οι αρμόδιοι υπουργοί «να δώσουν τις κατάλληλες οδηγίες για άμεση εφαρμογή της χθεσινής απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας». Με το αρ. πρωτ. 965/15.11.2012 έγγραφό του, ο Χ. Αθανασίου καλεί τις αρμόδιες υπηρεσίες να μη δέχονται νέα αιτήματα χορήγησης ιθαγένειας, να μην εξετάζουν τους σχετικούς φακέλους και να μην ορκίζουν αλλοδαπούς που ζητούν ή έχουν ήδη ζητήσει να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια «ενόψει προσεχούς δημοσιεύσεως της αποφάσεως του ΣτΕ που αφορά στον έλεγχο της συνταγματικότητας των άρθρων 1α και 24 του Ν. 3838/2010», επικυρώνοντας τον θεσμικό εκτροχασμό που εκκίνησε το Συμβούλιο της Επικρατείας.

καθαυτή, είναι ασφαλώς προβληματική· ωστόσο, μείζον πρόβλημα είναι ότι η κυβέρνηση άσκησε πολιτική με βάση τη διαρροή – κάτι που αντίκειται στην έννοια της ευνομούμενης πολιτείας. Περαιτέρω, η καθυστέρηση στην ανάληψη πρωτοβουλίας για τη νομοθέτηση, στη βάση της απόφασης αυτής, νέων κανόνων απονομής ιθαγένειας για ανήλικους που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή/και έχουν φοιτήσει στο ελληνικό σχολείο δημιουργεί ένα κενό, το οποίο αφήνει σε εκκρεμότητα τη νομική θέση χιλιάδων ανηλίκων, καθιστώντας τους ιδιαίτερα ευάλωτους.²⁸

Η τακτική αυτή, όπως και η ίδια η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, δέχτηκε φυσικά σφοδρή κριτική, καθώς επαναφέρει ουσιαστικά τα παιδιά δεύτερης γενιάς σε μια κατάσταση μόνιμης και αναπόδραστης αλλοδαπότητας,²⁹ αφήνοντάς τα έκθετα σε κάθε λογής εκμετάλλευση και καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.

Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης: μια (ακόμα) ατελέσφορη στρατηγική

Εν τω μεταξύ, την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές και ύστερα από αλλεπάλληλες αναβολές, τον Οκτώβριο του 2013, η κυβέρνηση δημοσιοποίησε σχέδιο νόμου για έναν «Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης». Στη συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία επιχειρείται καταρχάς η κωδικοποίηση της υφιστάμενης πολυκερματισμένης νομοθεσίας, ενώ γίνεται κάποια προσπάθεια να απλοποιηθούν ως ένα βαθμό συγκεκριμένες διαδικασίες έκδοσης των αδειών διαμονής των μεταναστών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, ωστόσο, ο Κώδικας επιβεβαιώνει ότι η κυβέρνηση προσανατολίζεται στη χορήγηση άδειας διαμονής για τη «δεύτερη γενιά μεταναστών», και όχι σε μια πραγματική και ουσιαστική πολιτική ένταξης, η οποία θα απολήγει στο να γίνουν επιτέλους έλληνες πολίτες. Στόχος της είναι να κρατήσει τα παιδιά αυτά αποκλεισμένα από το δικαίωμα στην ελληνική ιθαγένεια.

Ο ηγεμονικός λόγος στα θέματα περί ιθαγένειας δεν είναι μόνο συντη-

28 Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Το μεταναστευτικό ως μεταβλητή γεωμετρία δικαιωμάτων και αποκλεισμών», ανακοίνωση σε συνέδριο της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας, 22.4.2012 (goo.gl/BiHgF3).

29 Βλ. μεταξύ άλλων, Δημήτρης Χριστόπουλος, *Στο ρίσκο της κρίσης. Στρατηγικές της Αριστεράς των δικαιωμάτων*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, σ. 98 κ.ε.

ρητικός και ατελέσφορος – είναι και υποκριτικός: «Η χώρα μας υπέστη μια άσπλη εισβολή εκατοντάδων χιλιάδων λαθρομεταναστών. Δεν τους αντέχει ούτε η κοινωνία ούτε η οικονομία μας. Δεν μπορούν άλλο οι πόλεις μας να είναι υπό κατάληψη», έλεγε ο πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς στο συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, το καλοκαίρι του 2013. Λίγες μόλις μέρες αργότερα υποδεχόταν τον Γιάννη Αντετοκούνμπο στο Μέγαρο Μαξίμου...³⁰

Η περίπτωση πολιτογράφησης του νεαρού μπασκετμπολίστα Γιάννη Αντετοκούνμπο, προκειμένου να μπορέσει να συμμετάσχει στο αμερικανικό NBA, είναι ενδεικτική της υποκρισίας της ελληνικής πολιτείας σε ό,τι αφορά (και) το συγκεκριμένο ζήτημα. Γεννημένος στην Ελλάδα από γονείς μετανάστες και έχοντας γνωρίσει την Ελλάδα ως μοναδική πραγματική πατρίδα, ο Γιάννης πληρούσε αναμφίβολα τις προϋποθέσεις για κτήση ιθαγένειας με βάση τον Νόμο 3838/2010, όπως τις αναλύσαμε παραπάνω. Πριν όμως προφτάσει να ολοκληρώσει τις σχετικές διαδικασίες, η σχετική εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών τις είχε ήδη «παγώσει». Ο μόνος λόγος για τον οποίο η ελληνική πολιτεία θεωρεί πως το παιδί αυτό δικαιούται να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια είναι η εξαίρεση που συνιστούν οι αθλητικές του ικανότητες. Σε κάθε άλλη περίπτωση, θα του επιφύλασσε την ίδια αντιμετώπιση με τα υπόλοιπα παιδιά μεταναστών δεύτερης γενιάς: το πολιτικό και κοινωνικό περιθώριο.

30 Βλ. σχετική ανακοίνωση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: goo.gl/bu5p2W.

5

«Οι μετανάστες καλοπερνάνε στην Ελλάδα – Πρέπει να τους κάνουμε τη ζωή δύσκολη για να φύγουν»

Το έχουμε ακούσει πολλές φορές, σε διάφορες εκδοχές. Από το ότι η χώρα είναι «ξέφραγο αμπέλι» και οι μετανάστες τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης, μέχρι το ότι τα κέντρα κράτησης μοιάζουν με «ξενοδοχεία», ότι το άσυλο χορηγείται αφειδώς κ.ο.κ. Ενδεχομένως τις παραπάνω απόψεις τις διατυπώνουν ρητά μόνο οι εκπρόσωποι της Ακροδεξιάς, ωστόσο διαπερνούν την κοινή γνώμη και τις συναντάμε διάσπαρτες στον δημόσιο λόγο.

Ποια είναι η αλήθεια;

Το ακριβώς αντίθετο. Καμιά καλοπέραση. Εδώ και πολλά χρόνια, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική συνοψίζεται στη στρατηγική της «μη πολιτικής». Σπασμωδικές κινήσεις επικοινωνιακού πρωτίστως χαρακτήρα, διοικητική διάλυση και πολύμηνη κράτηση σε απάνθρωπες συνθήκες αποτελούσαν τη στρατηγική του ελληνικού κράτους που συμπύκνωνε άρρητα ένα διπλό μήνυμα.

Το πρώτο μήνυμα, που απευθυνόταν στους μετανάστες, και κυρίως τους εν δυνάμει μετανάστες, είναι απλό και εμπεδωμένο πλέον σε όλες τις βαθμίδες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης: «Μην έρχεστε άλλο στην Ελλάδα, η κατάσταση είναι αφόρητη».

Το δεύτερο μήνυμα απευθυνόταν προς τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες και χρησιμοποιούσε την εν τοις πράγμασι χρεοκοπία (και) της μεταναστευτικής πολιτικής ως επιχείρημα για την αλλαγή της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Και τα δύο μηνύματα συγκλίνουν σε μια στρατηγική που δεν διατυ-

πώνεται ρητά, αλλά, πάρα ταύτα, εφαρμόζεται: «Όσο χειρότερα τόσο καλύτερα».³¹

Η αλήθεια, είτε μας αρέσει είτε όχι, είναι ότι οι επαχθέστερες συνθήκες για τους μετανάστες δεν θα αναστρέψουν το μεταναστευτικό ρεύμα. Οι άνθρωποι που αποφασίζουν να αφήσουν τον τόπο τους και να περάσουν την περιπέτεια της μετανάστευσης σε συνθήκες παρανομίας προέρχονται προφανώς από περιοχές με πολύ εντονότερα κοινωνικά προβλήματα και πιο ακραίες συνθήκες φτώχειας σε σχέση με αυτές που θα αντιμετωπίσουν εδώ. Τα σύνορα δεν ήταν ποτέ αδιαπέραστα τείχη: αποτελούσαν πάντα φίλτρα. Ας δούμε συνοπτικά δυο βασικά σημεία αιχμής, σε σχέση με την αντιμετώπιση που επιφυλάσσει στους μετανάστες το ελληνικό κράτος: το σύστημα απονομής ασύλου και τις συνθήκες κράτησης.

Σημαντικά προβλήματα του συστήματος εξέτασης αιτημάτων ασύλου είναι η δυσχερής, έως ανύπαρκτη, πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, καθώς και η έλλειψη διαδικαστικών και ουσιαστικών εγγυήσεων. Ειδικότερα, προβλήματα εντοπίζονται στην έλλειψη διερμηνείας, την ποιότητα των συνεντεύξεων και των αποφάσεων, καθώς και στις μεγάλες καθυστερήσεις.

1. Σύστημα εξέτασης αιτημάτων ασύλου. Η Ελλάδα επί χρόνια είχε εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά αποδοχής αιτημάτων ασύλου. Ενδεικτικά, το διάστημα 2004-2009 το ποσοστό αποδοχής αιτημάτων ασύλου ήταν σταθερά κάτω από το 1%. Ακόμα και αν συνυπολογιστούν και οι άλλες μορφές διεθνούς προστασίας (επικουρική προστασία, ανθρωπιστικό καθεστώς) μετά βίας έφθανε στο 1,5%.³² Την ίδια περίοδο στην Ευρώπη τα ποσοστά ήταν πολύ υψηλότερα, φτάνοντας κατά μέσο όρο στο 17%.³³ Αυτή η σύγκριση καταδεικνύει ότι το ελληνικό σύστημα εξέτασης αιτημάτων

31 Βλ. Δημήτρης Χριστόπουλος, «Η Ευρώπη, η Ελλάδα και η μετανάστευση: υπάρχει διέξοδος από τα συντρίμια;», εισήγηση στη δημόσια συζήτηση «Ποια μεταναστευτική πολιτική χρειάζεται η Ευρώπη της κρίσης», που οργάνωσε το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ-Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα, 4.12.2012-δημοσιεύθηκε στο πόρταλ Rednotebook (goo.gl/YwCtqn). Βλ. και το βίντεο, goo.gl/N252ua.

32 Στοιχεία από την ιστοσελίδα της Eurostat, goo.gl/j9BEjy. Αξίζει να δει κανείς και τα αντίστοιχα στατιστικά της ΕΛΑΣ, goo.gl/NbCdXZ.

33 Eurostat, ό.π.

ασύλου ήταν εξαιρετικά άδικο. Μπορούμε να επισημάνουμε τρεις –τουλάχιστον– βασικές αδυναμίες.

Πρώτον, το αίτημα δεν κρινόταν από μια πραγματικά ανεξάρτητη αρχή. Κατ' ουσίαν, τα αιτήματα σε πρώτο βαθμό κρινόνταν από αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας και σε δεύτερο βαθμό από επιτροπές, στις οποίες όμως η πλειοψηφία ήταν κρατικοί υπάλληλοι – γεγονός που δεν παρείχε εγγυήσεις για μια αμερόληπτη κρίση. Απτή απόδειξη, τα χαμηλά ποσοστά αποδοχής των αιτημάτων.

Δεύτερον, η εξέταση των αιτημάτων γινόταν με πολύ μεγάλη καθυστέρηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι σήμερα υπάρχουν αιτήσεις ασύλου που δεν έχουν εξεταστεί ακόμα και έξι-εφτά χρόνια μετά την υποβολή του σχετικού αιτήματος. Αυτή η πρακτική ισοδυναμεί, εν τέλει, με στέρηση της διεθνούς προστασίας.³⁴

Τρίτον, η πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στη διοίκηση για την υποβολή των αιτημάτων τους δεν υπήρξε ποτέ ομαλή. Ιδίως στην Αθήνα, η πρακτική της Τμήματος Πολιτικού Ασύλου της Υποδιεύθυνσης Ασύλου της Ελληνικής Αστυνομίας επί της ουσίας αποθάρρυνε τους αιτούντες.³⁵ Αποτέλεσμα αυτής της παράνομης πρακτικής είναι άνθρωποι που πράγματι δικαιούνταν διεθνή προστασία να μην υποβάλλουν ποτέ αίτηση ασύλου.

Μια σημαντική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εναντίον της Ελλάδας

Το 2011 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) εξέδωσε την απόφαση *M.S.S. vs Belgium and Greece*. Η υπόθεση αφορούσε προσφυγή αφγανού υπηκόου, ο οποίος είχε υποβάλει αίτηση ασύλου στο Βέλγιο, αφού εισήλθε στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω Ελλάδας. Οι βελγικές αρχές μετέφεραν τον αιτούντα στην Ελλάδα, κατ' εφαρμογή του Κανονισμού Δουβλίνο II. Το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε ότι ο αιτών είχε υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, λόγω των συνθηκών κράτησής του, σε κέντρο κράτησης δίπλα στον αερολιμένα Αθηνών. Επίσης,

34 Είναι χαρακτηριστικό ότι στα τέλη του 2010 είχαν συσσωρευτεί 47.000 αιτήματα που εκκρεμούσαν στον δεύτερο βαθμό για πολλά χρόνια.

35 Βλ. σχετική έκθεση αυτοψίας της Ομάδας Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και των Μεταναστών, με τίτλο «Εκστρατεία για την πρόσβαση στο Άσυλο» (goo.gl/CHDAhW).

αποφάνθηκε ότι το ελληνικό σύστημα ασύλου παρουσίαζε προβλήματα συστημικού και διαρθρωτικού χαρακτήρα, ιδίως όσον αφορά τη δυνατότητα πραγματικής προσφυγής, τις συνθήκες υποδοχής και τη διαδικασία: ανεπαρκής πληροφόρηση για τις ακολουθητέες διαδικασίες, ανυπαρξία αξιόπιστου συστήματος επικοινωνίας μεταξύ αρχών και αιτούντων άσυλο, έλλειψη εκπαίδευσης του προσωπικού στο οποίο έχει ανατεθεί η διενέργεια των ατομικών συνεντεύξεων, έλλειψη διερμηνέων και ανυπαρξία νομικής συνδρομής στους αιτούντες. Μετά την υπόθεση *M.S.S.*, πολλά κράτη-μέλη ανέστειλαν τη μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα με βάση τις ρυθμίσεις του Κανονισμού Δουβλίνο II,³⁶ και εξέτασαν τα ίδια τις αιτήσεις. Για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική ιστορία της, η Ελλάδα αντιμετωπίζεται και πάλι ως χώρα αποστολής, και όχι ως χώρα υποδοχής, προσφύγων.

Έπειτα από τη διεθνή και την εσωτερική πίεση, ψηφίστηκε νόμος που προβλέπει τη σύσταση ανεξάρτητης υπηρεσίας ασύλου. Η υπηρεσία ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Ιούνιο του 2013. Είναι καταρχάς θετικό ότι η νέα υπηρεσία παραλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό αιτημάτων και ότι η εξέτασή τους γίνεται χωρίς καθυστέρηση.³⁷ Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλά προβλήματα, με σημαντικότερο ότι η νέα υπηρεσία λειτουργεί μόνο στην Αθήνα. Θα χρειαστεί κάποιος χρόνος για μια ασφαλέστερη αξιολόγησή της. Πάντως, η λειτουργία ενός δίκαιου και αποτελεσματικού συστήματος εξέτασης αιτημάτων ασύλου αποτελεί όχι μόνο διεθνή υποχρέωση της χώρας, αλλά και στοιχειώδη εκδήλωση αλληλεγγύης απέναντι στους διωκόμενους πρόσφυγες.

2. Κράτηση-συνθήκες κράτησης. Η διοικητική κράτηση μπορεί να επιβληθεί κατά τον ελληνικό νόμο σε οποιονδήποτε βρίσκεται παράνομα στο ελληνικό έδαφος. Η κράτηση είναι δυνητική και όχι υποχρεωτική. Επι-

36 Ο λεγόμενος Κανονισμός Δουβλίνο II (ή Κανονισμός 343/2002) της ΕΕ καθορίζει τη χώρα η οποία θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό, ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην ευρωπαϊκή χώρα στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να αιτηθούν άσυλο πρέπει, σύμφωνα με τον Κανονισμό, να επιστρέφονται πίσω στην Ελλάδα.

37 Βλ. Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες-Γραφείο Ελλάδας, «Επίκαιρα ζητήματα προσφυγικής προστασίας στην Ελλάδα» (goo.gl/lyxhJX).

βάλλεται κυρίως όταν ο αλλοδαπός κρίνεται επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, καθώς και σε περιπτώσεις που θεωρείται επιβεβλημένο μέτρο προκειμένου να εξασφαλιστεί η απέλασή του από τη χώρα.

Στην πράξη, η χώρα μας εφαρμόζει την κράτηση αδιακρίτως, χωρίς να εξετάζει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την επιβολή της. Κατ' αυτό τον τρόπο όμως, φυλακίζονται συλλήβδην άνθρωποι που δεν έχουν διαπράξει κάποια αξιόποινη πράξη, με μόνο τους παράπτωμα ότι δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Η διοίκηση, δυστυχώς, εφαρμόζει στην πράξη την κράτηση ακόμα και έναντι ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως οι ανήλικοι και οι έγκυες γυναίκες. Πολύ συχνή είναι επίσης η περίπτωση κράτησης ανθρώπων που προέρχονται από χώρες στις οποίες η απέλαση είναι αδύνατη, λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατεί σε αυτές.

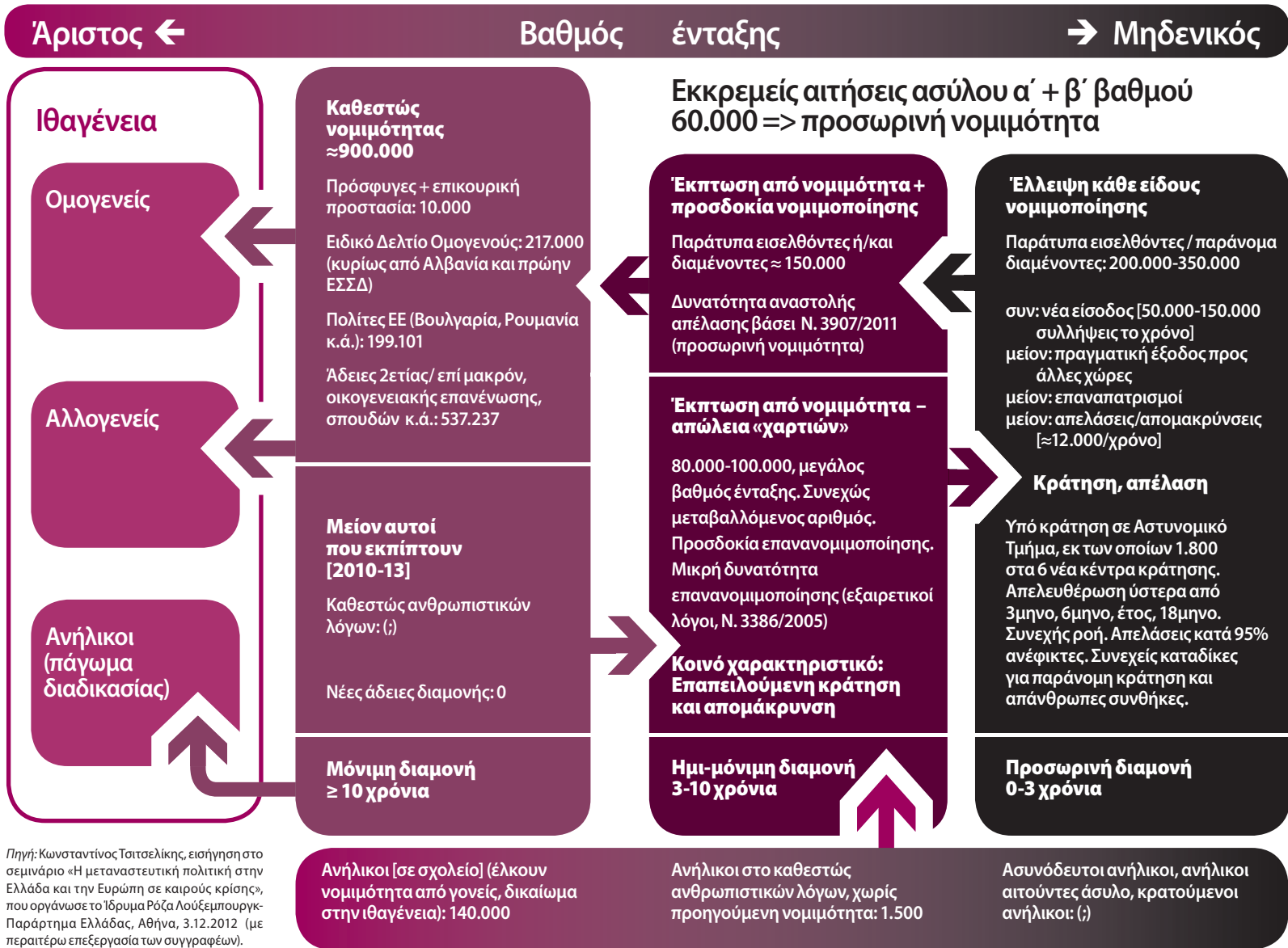
Είναι εξαιρετικά προβληματικό το γεγονός ότι η διοικητική κράτηση επιβάλλεται ακόμα και στους αιτούντες πολιτικό άσυλο. Ο χρόνος της κράτησης σύμφωνα με τη νεότερη νομοθεσία (ΠΔ 113/2013) μπορεί να φτάσει ακόμα και τους 18 μήνες – και μιλάμε για ανθρώπους που στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν μπορούν να απελαθούν, και άρα απλώς θα αφεθούν ελεύθεροι μόλις συμπληρωθεί αυτό το διάστημα. Τουτέστιν, πολύμηνη κράτηση υπό συνθήκες που συνιστούν πλήρη απαξίωση της ανθρώπινης ζωής, και όλα αυτά για το τίποτα.

Η χώρα μας, δυστυχώς, έχει αποτύχει να βελτιώσει τις συνθήκες στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών. Οι καταδικές από διεθνή δικαστήρια και οι εκθέσεις διεθνών οργανισμών είναι συνεχείς.³⁸ Εκτός αυτών, είναι εντυπωσιακή η πρόσφατη απόφαση του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Ηγουμενίτσας,³⁹ που αθώωσε κατηγορούμενους για απόδραση, κρίνοντας ότι βρέθηκαν σε κατάσταση ανάγκης, καθώς οι συνθήκες κράτησής τους συνιστούσαν βασανιστήριο. Η απόφαση αποτελεί την πιο εντυπωσιακή και εύγλωττη ομολογία αποτυχίας της ελληνικής πολιτείας να εξασφαλίσει αξιοπρεπείς συνθήκες στους χώρους κράτησης.

38 Ενδεικτικά, *S.D. vs Greece* 53541/07, *R.U. vs Greece* 2237/08.

39 Απόφαση αρ. 682/2012. Βλ. σχετική ανακοίνωση της Ομάδας Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και των Μεταναστών (goo.gl/P6HIC5).

Μετανάστες – Δείκτες ρευστότητας και νομικού εγκλωβισμού

Πηγή: Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, εισήγηση στο σεμινάριο «Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη σε καιρούς κρίσης», που οργάνωσε το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ-Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα, 3.12.2012 (με περαιτέρω επεξεργασία των συγγραφέων).

Δυστυχώς, στη δημόσια συζήτηση τα αυτονόητα ακόμα αποσιωπούνται. Ας δούμε μερικά βασικά: Πρώτον, η κράτηση αυτή είναι διοικητικού και όχι ποινικού χαρακτήρα. Οι κρατούμενοι μετανάστες δεν είναι εγκληματίες. Δεύτερον, ειδικά όσοι δικαιούνται πολιτικό άσυλο δεν εισέρχονται παράνομα στη χώρα: παράνομη είναι η βίαιη απώθηση ή απομάκρυνσή τους. Οι πρόσφυγες αποτελούν μικρό αλλά όχι αμελητέο μέρος των «χωρίς χαρτιά» μεταναστών. Τρίτον, εάν η απομάκρυνση από το έδαφος της χώρας δεν επιτυγχάνεται ή είναι εκ των πραγμάτων ανέφικτη, η επί μακρόν κράτηση καθίσταται όχι μόνο άνευ αντικειμένου αλλά και παράνομη.⁴⁰

Ζητήματα που αποσιωπούνται

Η κράτηση είναι μέτρο διοικητικού χαρακτήρα· οι κρατούμενοι δεν είναι εγκληματίες.

Όσοι δικαιούνται πολιτικό άσυλο δεν εισέρχονται παράνομα στη χώρα.

Η κράτηση είναι όχι μόνο άνευ αντικειμένου, αλλά και παράνομη, στις περιπτώσεις που η απομάκρυνση είναι ανέφικτη.

Δεν μπορεί προφανώς να αμφισβητήσει κανείς ότι η αντιμετώπιση και διαχείριση των μεταναστών οι οποίοι εισήλθαν παράτυπα στη χώρα είναι ζήτημα το οποίο επαφίεται στις αρμοδιότητες του κράτους. Οι αρμοδιότητες όμως αυτές οφείλουν να υπακούουν σε γενικούς κανόνες που αφορούν ειδικά ζητήματα, όπως η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, η επαρκής πρόσβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα (λ.χ. ιατροφαρμακευτική περίθαλψη) ή σε γενικά δικαιώματα (λ.χ. συνθήκες κράτησης και νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας).⁴¹

40 Κωστής Παπαϊωάννου, «Ξένιος Ζευς: Θεός του βασανισμού», εφ. *Τα Νέα*, 17.4.2013, διαθέσιμο στο μπλογκ Αντίφωνο (goo.gl/h36Z5o).

41 Χωσταντίνος Τσιτσελίκης, «Το μαύρο παγόβουνο», στο πόνταλ Protagon, 9.4.2013 (goo.gl/2YkxQd).

6

«Οι μετανάστες αποτελούν υγειονομική βόμβα»

Τον Απρίλιο του 2012, οι υπουργοί Προστασίας του Πολίτη και Υγείας, με αφορμή την Υγειονομική Διάταξη για την «προστασία της δημόσιας υγείας»,⁴² χαρακτήρισαν το «μεταναστευτικό πρόβλημα» «υγειονομική βόμβα που είναι έτοιμη να εκραγεί και πρέπει να αντιμετωπιστεί με σοβαρότητα, υπευθυνότητα, ενάντια σε κάθε είδους λαϊκισμό». Η Υγειονομική Διάταξη προσδιόριζε τα λοιμώδη νοσήματα που αποτελούν «κίνδυνο για τη δημόσια υγεία» και καθιέρωνε, μεταξύ άλλων, «την υποχρεωτική παραπομπή στις υγειονομικές δομές της χώρας των πασχόντων και των ατόμων που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου, προκειμένου να διενεργηθούν οι αναγκαίοι έλεγχοι και να παρασχεθεί η απαιτούμενη θεραπευτική αγωγή».⁴³ Οι αρμόδιοι υπουργοί επικαλέστηκαν αφενός τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των «παράνομων μεταναστών» στο κέντρο της Αθήνας και τη ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων HIV, αφετέρου συνέδεσαν την «παράνομη μετανάστευση» με την ύπαρξη πάνω από 600 οίκων ανοχής χωρίς άδεια. Λίγο καιρό πριν, οι στερούμενοι νομιμοποιητικών εγγράφων μετανάστες είχαν συνδεθεί και με ασθένειες που φέρονταν να μην προσβάλλουν πλέον τον ελληνικό πληθυσμό, όπως η ελονοσία και η φυματίωση. Η Υγειονομική Διάταξη, σε συνδυασμό με τα άρθρα 58 και 59 του Ν. 4075/2012, εισήγαγε την κατάσταση υγείας ευάλωτων ατόμων ως αυτοτελή λόγο διοικητικής κράτησης ή/και απέλασής τους.

42 Υγειονομική Διάταξη ΓΥ/39Α (ΦΕΚ 1002, τ. Β', 2012), «Ρυθμίσεις που αφορούν τον περιορισμό της διάδοσης λοιμωδών νοσημάτων».

43 Βλ. το σχετικό δελτίο Τύπου από τη συνέντευξη των δύο υπουργών (goo.gl/yZ4Wfv).

Ένα χρόνο αργότερα, μετά τις έντονες αντιδράσεις ευρέως φάσματος κοινωνικών και επιστημονικών φορέων και τη διεθνή κατακραυγή, η Υγειονομική Διάταξη ΓΥ/39Α, με τη σύμφωνη γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Δημόσιας Υγείας, καταργήθηκε. Ωστόσο, στις 26 Ιουνίου 2013, την επαύριο της ανάληψης των καθηκόντων του, ο υπουργός Υγείας της νέας κυβέρνησης, Άδωνις Γεωργιάδης, την επανέφερε σε ισχύ, επαναφέροντας ταυτόχρονα στην πολιτική ατζέντα την ακροδεξιά ρητορεία που ταυτίζει συλλήβδην τους μετανάστες με «υγειονομικές βόμβες» που απειλούν το ευ ζην της ελληνικής κοινωνίας.

Ποια είναι η αλήθεια;

Ασφαλώς, η πολιτική αυτή επιλογή, που ταυτίζει την προστασία της δημόσιας υγείας με τη μετανάστευση, και μάλιστα με τους όρους που είδαμε παραπάνω,⁴⁴ χαρακτηρίζεται από ακραίο κυνισμό. Ακόμα πιο ενδιαφέρον, όμως, είναι ότι η αντίληψη αυτή δεν τεκμηριώνεται από κανένα επιδημιολογικό δεδομένο, ενώ ο εξαναγκαστικός ιατρικός έλεγχος για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα βρίσκεται στον αντίποδα όλων των σχετικών διεθνών κανονισμών. Την άνοιξη του 2012, σωρεία παρανομιών χαρακτήρισαν την υλοποίηση της Διάταξης στην υπόθεση των οροθετικών γυναικών: συλλήψεις, εξαναγκασμός σε ιατρικές εξετάσεις, κράτηση, δημοσιοποίηση φωτογραφιών, διαπόμπευση, με δύο λόγια σκανδαλώδης παραβίαση δικαιωμάτων. Η ασθένεια ποινικοποιήθηκε, με αποτέλεσμα να στοχοποιηθούν και να στιγματιστούν οι πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι μετανάστες, οι αιτούντες άσυλο, οι χρήστες ενδοφλέβιων

44 «Θέτουμε σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων, και των Ελλήνων και των μεταναστών. Αν εκραγεί η υγειονομική βόμβα στην καρδιά της Αθήνας και των μεγάλων πόλεων, οι συνέπειες θα είναι ανυπολόγιστες»: Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, υπουργός Προστασίας του Πολίτη, στην κοινή συνέντευξη Τύπου (goo.gl/yZ4Wfv). «Η υγειονομική βόμβα του AIDS δεν βρίσκεται πλέον μέσα στο γκέτο των αλλοδαπών όπως συνέβαινε μέχρι πρότινος, ξέφυγε από το γκέτο τώρα. Προσωπικά, αλλά και όλες οι αρμόδιες αρχές προσπαθήσαμε πολύ γι' αυτό, για να μην ξεφύγει. Γι' αυτό φώναζα τους τελευταίους μήνες: Μην πηγαίνετε με παράνομα εκδιδόμενες αλλοδαπές»: Ανδρέας Λοβέρδος, υπουργός Υγείας, σε συνέντευξη στο ραδιόφωνο της NET, όπως παρατίθεται σε δημοσίευμα της εφ. Έθνος, 20.11.2013 (goo.gl/sIEkG1).

ναρκωτικών, τα εκδιδόμενα πρόσωπα και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Οι ίδιες οι πηγές που οι υπουργοί επικαλούνταν για την υποστήριξη των θέσεών τους τούς διαψεύδουν, αποκαλύπτοντας ότι όσα ισχυρίζονταν είναι αντιεπιστημονικά και αβάσιμα. Οι επίσημες εκθέσεις του Κέντρου Ελέγχου Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ) και του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πρόληψης και Ελέγχου Ασθενειών (ECDC) αποδεικνύουν ότι η φυματίωση σταθερά μειώνεται τα τελευταία χρόνια, και πάντως ότι στην Ελλάδα το σχετικό ποσοστό είναι σαφώς μικρότερο από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Όλες οι μηνιαίες εκθέσεις δεδομένων επιδημιολογικής παρατήρησης του 2012 του ΚΕΕΛΠΝΟ, λ.χ., δείχνουν σαφή μείωση των κρουσμάτων φυματίωσης σε σχέση με τη διάμεση τιμή των αντίστοιχων δηλωθέντων κρουσμάτων, το 2004-2011.⁴⁵

Επίσης, η ελονοσία δεν μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο αν δεν συντρέχουν συγκεκριμένες συνθήκες. Όσον αφορά δε τους φορείς HIV, το ΚΕΕΛΠΝΟ επιβεβαιώνει ότι η πρωτοφανής αύξηση αποδίδεται στα άτομα που κάνουν ενδοφλέβια χρήση ναρκωτικών. Τέλος, έωλη είναι και η κατηγορία περί σύνδεσης των στερούμενων νομιμοποιητικών εγγράφων μεταναστών με την ύπαρξη οίκων ανοχής χωρίς άδεια. Κι αυτό γιατί η ύπαρξη οίκων ανοχής χωρίς άδεια είναι κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της αδικαιολόγητης διεύρυνσης των περιορισμών που σχετίζονται με την εγκατάσταση εκδιδόμενων προσώπων σε οικήματα (πχ. ελάχιστες προβλεπόμενες αποστάσεις), οι οποίες δεν έχουν καμία σχέση με την ύπαρξη μεταναστών.⁴⁶

Η υγειονομική διάταξη ΓΥ/39Α περιλαμβάνει εκτενή κατάλογο νοσημάτων επικίνδυνων για τη δημόσια υγεία. Ανάμεσά τους, η γρίπη, η φυματίωση, η ελονοσία, η πολιομυελίτιδα, η σύφιλη, η ηπατίτιδα και άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα λοιμώδη νοσήματα, περιλαμβανομένου και του HIV. Επίσης, προσδιορίζει συγκεκριμένες ομάδες προς έλεγχο κατά προτεραιότητα, μεταξύ των οποίων τα άτομα που κάνουν χρήση ενδοφλέβιων ναρκωτικών ουσιών, τα εκδιδόμενα άτομα, οι μετανάστες χωρίς

45 Βλ. ενδεικτικά, τις ακόλουθες εκθέσεις του ΚΕΕΛΠΝΟ: Ιανουάριος 2012: goo.gl/ehJ0wl, Φεβρουάριος 2012: goo.gl/CUNEvx, Μάρτιος 2012: goo.gl/u15w2t.

46 Βάσει του Ν. 2734/1999.

νομιμοποιητικά έγγραφα που προέρχονται από χώρες όπου «ενδημούν τέτοια νοσήματα», καθώς και άτομα που διαβιούν σε οικίες ή χώρους όπου δεν πληρούνται οι στοιχειώδεις όροι υγιεινής, συμπεριλαμβανομένων και των αστέγων.

Κίνδυνο για τη δημόσια υγεία δεν συνιστούν οι μετανάστες αλλά οι συνθήκες υπό τις οποίες κρατούνται

Οι τοποθετήσεις περί δημόσιας υγείας και ασφάλειας αποτέλεσαν, δυστυχώς, πρωτίστως επικοινωνιακό υλικό προεκλογικής χρήσης. Διαφωτιστική στο θέμα του ζητήματος της δημόσιας υγείας είναι η τοποθέτηση των Γιατρών του Κόσμου και των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, οι οποίοι αντιμετωπίζουν καθημερινά περιπτώσεις ασθενών μεταναστών και αστέγων στις υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας αλλά και στα σύνορα. Σύμφωνα με όσα οι ίδιοι καταμαρτυρούν, οι μετανάστες δεν έρχονται ασθενείς από τη χώρα τους. Αντιθέτως, ασθενούν στην Ελλάδα λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και υγιεινής, ακριβώς όπως και οι Έλληνες.⁴⁷

Συγκεκριμένα, σχετική αναφορά των Γιατρών Χωρίς Σύνορα⁴⁸ δείχνει ότι το 63% των ασθενειών που παρουσιάζουν οι μετανάστες στην περιοχή του Έβρου οφείλονται στις συνθήκες κράτησης. Οι εφτά συχνότερες διαγνώσεις της περιόδου από τον Δεκέμβριο του 2010 μέχρι τον Απρίλιο του 2011 αφορούσαν λοιμώξεις του ανώτερου αναπνευστικού, μυοσκελετικά προβλήματα, διάρροια, γαστρεντερικές διαταραχές, λοιμώξεις του κατώτερου αναπνευστικού, ψυχολογικά συμπτώματα και δερματοπάθειες. Οι συγκεκριμένες εφτά συχνότερες διαγνώσεις ευθύνονται για το 63% των συνολικών ιατρικών περιστατικών και οφείλονται ή/και συνδέονται με τις απάνθρωπες, κατά κοινή ομολογία, συνθήκες κράτησης: συνωστισμός, έλλειψη συνθηκών υγιεινής, προβλήματα πρόσβασης σε καθαρό νερό, έλλειψη κατάλληλου αερισμού, προαυλισμού και ποιότητας στο φαγητό.⁴⁹ Συνεπώς, αυτό που συνιστά σοβαρό αντικείμενο ανησυχίας για την

47 Βλ. το κείμενο τεκμηρίωσης της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/eRICms).

48 Βλ. goo.gl/VmCpxL.

49 Επίσης, τα ψυχολογικά συμπτώματα στην πλειονότητά τους (85%) προκαλούνται ή επιδεινώνονται από την κράτηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη γνώσης για το παρόν ή μελλοντικό νομικό καθεστώς και τις συγκεκριμένες απάνθρωπες συνθήκες στους χώρους κράτησης. Στο ίδιο, σ. 9.

υγεία των μεταναστών, και κατά συνέπεια τη δημόσια υγεία, είναι πρωτίστως οι απαράδεκτες συνθήκες κράτησής τους.

Οι διατάξεις που απαγορεύουν και τιμωρούν ποινικά την περιθάλψη μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα οδηγούν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείρισή τους και προσβάλλουν το δικαίωμά τους σε κοινωνική αρωγή και προστασία της υγείας. Επίσης, αυτές ακριβώς οι διατάξεις θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς αποκλείουν τους «χωρίς χαρτιά» μετανάστες από την πρόσβαση σε νοσοκομείο και τη νοσηλεία, με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει κάτι τέτοιο για όλους όσους ζουν στη χώρα, Έλληνες και μη.⁵⁰

Σε ό,τι αφορά την Υγειονομική Διάταξη, παρότι η κράτηση για λόγους δημόσιας υγείας επιτρέπεται σε ορισμένες περιστάσεις, αυτό δεν δικαιολογεί την κράτηση ατόμων αποκλειστικά για τον σκοπό της διεξαγωγής υποχρεωτικών ιατρικών διαδικασιών. Συγκεκριμένα, η υποχρεωτική εξέταση και υποβολή σε θεραπεία ασθενών απαγορεύεται ρητά, τόσο από τις διεθνείς συνθήκες όσο και από το ελληνικό Σύνταγμα.⁵¹ Κατ' εξαίρεση, μπορεί να προβλεφθεί υποχρέωση εξέτασης και μόνο για τους αιτούντες άσυλο,⁵² ενώ για τους μετανάστες ως προϋπόθεση εισόδου στη χώρα και όχι παραμονής σε αυτή.⁵³ Σε κάθε περίπτωση, υποχρεωτική θεραπεία μπορεί να νοηθεί μόνο εφόσον υπάρχουν στοιχεία επικείμενου κινδύνου της δημόσιας υγείας, δηλαδή ενός ενδεχόμενου περιστατικού που θα επηρεάσει αρνητικά την υγεία των ανθρώπων: ο κίνδυνος αυτός πρέπει να είναι πραγματικός και όχι να εικάζεται, ενώ κάθε ιατρική πράξη χωρίς τη συναίνεση του ατόμου που υποβάλλεται σε αυτή είναι παράνομη.⁵⁴

50 Βλ. σχετική ανακοίνωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/6CKQXD).

51 Συγκεκριμένα, από το άρθρο 47, παράγρ. 3 του Ν. 2071/1992 για τα δικαιώματα του νοσοκομειακού ασθενούς, το άρθρο 5 του Ν. 2619/1998 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, ενώ παραβιάζει προδήλως το δικαίωμα του ασθενούς στην αυτονομία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 του Συντάγματος.

52 Βάσει του άρθρου 9 της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ.

53 Βάσει του άρθρου 31, παράγρ. 2 του Ν. 3991/2011 (Διεθνής Υγειονομικός Κανονισμός του ΠΟΥ).

54 Βλ. σχετικά το κείμενο τεκμηρίωσης της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/4zgzUe).

Μια ρεαλιστική αλλά και ανθρώπινη προσέγγιση του ζητήματος απαιτεί, καταρχάς, την κατάργηση των διατάξεων βάσει των οποίων η κατάσταση υγείας ευάλωτων ατόμων αποτελεί αυτοτελή λόγο διοικητικής κράτησης ή και απέλασής τους. Η επιβολή περιορισμών στην αυτονομία σε βάρος προσώπων ή ομάδων προσώπων με κριτήριο την ένταξή τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες (π.χ. σε βάρος μεταναστών, αιτούντων άσυλο, διαβιούντων σε συνθήκες φτώχειας, χρηστών ενδοφλέβιων ναρκωτικών, εκδιδόμενων ατόμων, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων κ.λπ.) συνιστά διάκριση, στοχοποιεί και στιγματίζει πρόσωπα ή ολόκληρες ομάδες, με πρόσχημα την προστασία της δημόσιας υγείας, ενώ αντίκειται στο Σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο.

Απαιτεί, δεύτερον, την κατάργηση των διατάξεων που απαγορεύουν και τιμωρούν ποινικά (με εξαίρεση τις περιπτώσεις έκτακτης νοσηλείας) την περίθαλψη μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι διατάξεις αυτές οδηγούν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των μεταναστών και προσβάλλουν το δικαίωμά τους σε κοινωνική αρωγή και προστασία της υγείας. Και, εν τέλει, αυτές ακριβώς οι διατάξεις θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς αποκλείουν τους «χωρίς χαρτιά» μετανάστες από την πρόσβαση σε νοσοκομείο και νοσηλεία, με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει κάτι τέτοιο για όσους ζουν στη χώρα, Έλληνες και μη.⁵⁵ Απαραίτητο στοιχείο της προστασίας και προαγωγής της δημόσιας υγείας είναι η απρόσκοπτη πρόσβαση κάθε ατόμου, επομένως και όλων των μεταναστών που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια, στις δομές δημόσιας παροχής φροντίδας.

55 Βλ. σχετική ανακοίνωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/6CKQXD).

«Έχουν έρθει εδώ και μας παίρνουν τις δουλειές»

Καθώς η κρίση την οποία ζούμε συνεχίζεται και εντείνεται, το θέμα της απασχόλησης των μεταναστών στις αγορές εργασίας επανέρχεται διαρκώς, με έντονο τρόπο. Η επιφυλακτικότητα και η καχυποψία, που υπήρχαν από παλιότερα, γιγαντώνονται όσο η οικονομία των χωρών υποδοχής βυθίζεται στην κρίση, το βιοτικό επίπεδο υποβαθμίζεται, οι ευκαιρίες απασχόλησης μειώνονται, και ταυτόχρονα αυξάνεται η ανεργία. Τότε ακριβώς αναβιώνουν οι εθνικιστικές ή/και συντηρητικές απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες οι μετανάστες αφαιρούν θέσεις εργασίας από το γηγενές εργατικό δυναμικό.

Ποια είναι η αλήθεια;

Όλα τα ακροδεξιά κόμματα, σε όλες τις χώρες του κόσμου, επαναλαμβάνουν το ίδιο σύνθημα: Οι ξένοι, που εισβάλλουν στη χώρα μας, φταίνε για την ανεργία. Ποτέ, βέβαια, κανένα ακροδεξιό κόμμα δεν εξετάζει την άλλη όψη του νομίσματος: το γεγονός ότι σε άλλες χώρες ζουν και δουλεύουν μετανάστες που είναι πολίτες του κράτους το οποίο υφίσταται την «εισβολή». Έτσι, η ελληνική Ακροδεξιά κραυγάζει ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την ανεργία στην Ελλάδα, αποσιωπώντας την παρουσία εκατομμυρίων Ελλήνων και Ελληνίδων στο εξωτερικό, είτε στην Ευρώπη είτε στην Αμερική και την Αυστραλία.

Εκτός αυτού, όπως αποδεικνύουν τα στοιχεία και θα δούμε αμέσως παρακάτω, οι ξένοι μετανάστες, σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, απασχολήθηκαν σε θέσεις εργασίας τις οποίες δεν διεκδικούσαν Έλληνες.

Ντόπιο και ξένο εργατικό δυναμικό δεν ανταγωνίζονται για τις ίδιες θέσεις εργασίας

Στην πρόσφατη ιστορία της μετανάστευσης στην Ελλάδα δεν εντοπίστηκε –αν εξαιρέσουμε τον χώρο της οικοδομής– σοβαρός ανταγωνισμός για τις ίδιες θέσεις εργασίας μεταξύ ντόπιων και ξένων ούτε κάποια σοβαρή

επίπτωση στο επίπεδο των μισθών. Ο βασικός λόγος είναι ότι, κατά βάση, οι μετανάστες απασχολήθηκαν σε θέσεις ανειδίκευτης και χειρωνακτικής εργασίας, που δεν ήταν δημοφιλείς στις τάξεις των γηγενών. Η μεταναστευτική εργασία υπήρξε σε μεγάλο βαθμό ανασφάλιστη, ενώ οι σχετικές θέσεις εργασίας ήταν επισφαλείς, κακοπληρωμένες και όχι ελκυστικές για τους ντόπιους.

Λόγω του χαμηλού κόστους της μεταναστευτικής εργασίας, δημιουργήθηκε πρόσθετη ζήτηση θέσεων εργασίας, η οποία με τη σειρά της δημιούργησε επιπλέον θέσεις απασχόλησης για γηγενείς εργαζόμενους. Μεγάλος αριθμός απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας μετακινήθηκε σε άλλους τομείς (κυρίως στις υπηρεσίες), ενώ πολλές χιλιάδες γυναίκες αποδεσμεύθηκαν από την οικιακή εργασία και εντάχθηκαν στην αγορά εργασίας.

Τη δεκαετία 1998-2008, που σημαδεύτηκε από την αύξηση και νομιμοποίηση του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα, οι θέσεις απασχόλησης στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 541.000. Από αυτές, οι 322.000 αφορούσαν γυναίκες. Στο ίδιο διάστημα (1998-2008), ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ήταν 3,5%, ενώ η ανεργία κινήθηκε πτωτικά από το 11,4% στο 7,9%.⁵⁶ Η συμβολή του μεταναστευτικού πληθυσμού στην αύξηση του ΑΕΠ, τη μείωση της ανεργίας και τη βελτίωση των μεγεθών της ελληνικής οικονομίας δεν μπορεί επομένως να αμφισβητηθεί σοβαρά.

Η εκδήλωση της κρίσης το 2008 σίγουρα μεταβάλλει τα δεδομένα. Η παρατεταμένη λιτότητα και ύφεση έχει εκτοξεύσει την ανεργία από το 7,5 στο 27,9%.⁵⁷ Το 2008 υπήρχαν 300.000 άνεργοι ενώ σήμερα 1.400.000, χωρίς να έχει αυξηθεί καθόλου ο αριθμός των αλλοδαπών. Ας σημειωθεί, μάλιστα, ότι η ανεργία πλήττει τους μετανάστες σε ποσοστό μεγαλύτερο από ό,τι τους γηγενείς. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά εμφανίζεται ανταγωνισμός για επισφαλείς και κακοπληρωμένες εργασίες. Έτσι, το συνολικό ποσοστό της ανεργίας, που είναι όπως είδαμε 28%, επιμερίζεται σε 24% για τους Έλληνες και σε 40,3% για τους αλλοδαπούς.⁵⁸

Σε κάθε περίπτωση, οι περισσότεροι ενταγμένοι στην αγορά εργασίας μετανάστες είναι εκείνοι που πλήττονται από την οικονομική κρίση,

56 Στοιχεία της ΕΣΥΕ.

57 Στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τον Ιούνιο του 2013.

58 Μανόλης Δρεττάκης, «Οι ξένοι δεν παίρνουν τις δουλειές, χάνουν κι αυτές που έχουν», εφ. *Η Αυγή*, 1.9.2013 (goo.gl/AW8jY).

καθώς αυτοί χάνουν πρώτοι από όλους τη δουλειά τους – όπως είδαμε, η ανεργία πλήττει πιο έντονα τους μετανάστες παρά τους ντόπιους. Η μόνη διέξοδος που μένει για τους μετανάστες είναι η υπαναχώρηση στην αναζήτηση εργασίας στην «άτυπη» αγορά εργασίας. Αντίθετα, οι «νεοφερμένοι» μετανάστες είναι αυτοί που θίγονται συγκριτικά λιγότερο σε σχέση με τους «παλαιότερους» μετανάστες, που έχουν σε μεγάλο βαθμό διεκδικήσει και επιτύχει μεγαλύτερη ασφάλεια στην εργασία.⁵⁹

Επομένως, καθίσταται προφανές ότι η κρίση στην εργασία, για τον γηγενή πληθυσμό, συναρτάται κατά μείζονα λόγο με τη λιτότητα και την κρίση, και όχι με τη μετανάστευση.

59 Βλ. Α. Παπαδόπουλος, Λ.-Μ. Φρατσέα, «Η κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών υπό το πρίσμα της ένταξής τους στις τοπικές αγορές εργασίας», περ. *Γεωγραφίες*, τχ. 22 (2010).

«Απειλείται η ζωή και η περιουσία μας»

Τον Νοέμβριο του 2012, ο πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς μίλησε δημόσια για την «ανακατάληψη» των κέντρων των πόλεων, που «έχουν καταληφθεί» από παράνομους μετανάστες και παραδοθεί στις «παράνομες δραστηριότητες» τους.⁶⁰ Συνέδεσε έτσι ευθέως, για ακόμα μία φορά, τη μετανάστευση με την εγκληματικότητα και την –υποτιθέμενη– αύξησή της. Πρόκειται για αντίληψη διαδεδομένη και εμπεδωμένη στην κοινή γνώμη, ενώ η καλλιέργειά της στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδίως τα τηλεοπτικά, τροφοδοτεί, σε κάποιες περιπτώσεις, ακόμα και καταστάσεις «ηθικού πανικού».

Ποια είναι η αλήθεια;

Η Ελληνική Αστυνομία δημοσιεύει στοιχεία για την εθνική προέλευση όσων συλλαμβάνονται για διάφορα αδικήματα. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία δείχνουν, πράγματι, ότι υπάρχει αυξημένη συμμετοχή αλλοδαπών σε συγκεκριμένες κατηγορίες αδικημάτων σε σχέση με την αναλογία τους στον γενικό πληθυσμό.⁶¹ Η αυξημένη αυτή συμμετοχή εντοπίζεται ιδίως σε ορισμένες κατηγορίες πλημμελημάτων (παραβάσεις του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, πλαστογραφία, επαιτεία κ.ά.). Ωστόσο, αν δεν θέλουμε να μείνουμε απλώς σε μια περιγραφική απεικόνιση, πρέπει να προχωρήσουμε εξετάζοντας εκ του σύνεγγυς την εικόνα και ερμηνεύοντάς τη με βάση τα δεδομένα και τις συγκεκριμένες συνθήκες τέλεσης κάθε κατηγορίας πράξεων.

Για παράδειγμα, οι παραβάσεις του νόμου «περί πνευματικών δικαιωμάτων» αφορούν ιδίως όσους συλλαμβάνονται για τη διακίνηση «πειρατικών» cd και dvd, κατά βάση μετανάστες από την Αφρική. Όμως

60 Ομιλία του πρωθυπουργού στην κοινοβουλευτική ομάδα της Νέας Δημοκρατίας, 4.11.2012 (goo.gl/Ubwn1n).

61 Σχετικά στοιχεία στην ιστοσελίδα της ΕΛΑΣ (goo.gl/TmmOnw).

είναι σαφές ότι οι αλλοδαποί αυτοί κατέχουν μια ορισμένη –χαμηλή, ασφαλώς– θέση στην πυραμίδα της συγκεκριμένης δραστηριότητας, στην κορυφή της οποίας προφανώς δεν βρίσκονται οι ίδιοι. Επιπλέον, είναι μάλλον ευνόητο ότι η δραστηριότητα αυτή αποτελεί μια από τις περιορισμένες δυνατότητες σχετικά αξιοπρεπούς εργασίας και επιβίωσης για κάποιον που ζει «χωρίς χαρτιά» – γι’ αυτό ίσως και δεν συγκεντρώνει την κοινωνική κατακραυγή.

Ηθικός πανικός: η στρεβλή πρόσληψη ενός –μεμονωμένου συχνά– κοινωνικού συμβάντος, η διόγκωσή του και η συνακόλουθη υπερβολική κοινωνική αντίδραση προς τις συμπεριφορές και τους κοινωνικούς τύπους που διαφοροποιούνται από τις κυρίαρχες αξίες.

Η συνθήκη της παρανομίας, επίσης, είναι η βασική αιτία για την αυξημένη συμμετοχή των αλλοδαπών στα αδικήματα «σχετικά με τα υπομνήματα», δηλαδή στην κατασκευή και χρήση πλαστών νομιμοποιητικών εγγράφων. Όταν η πολιτεία εδώ και οκτώ χρόνια δεν παρέχει καμία δυνατότητα νομιμοποίησης, η χρήση πλαστών εγγράφων, προκειμένου να αποφύγει κανείς τη σύλληψη και την απέλαση, αποτελεί σχεδόν μονόδρομο. Στο ίδιο πλαίσιο, η αυξημένη συμμετοχή αλλοδαπών στην επαιτεία δεν είναι δυσερμήνευτη.

Είναι όμως αλήθεια ότι αυξημένη εμφανίζεται, σύμφωνα με τη στατιστική της ΕΛΑΣ, η συμμετοχή των αλλοδαπών και στα εγκλήματα βίας (ανθρωποκτονίες), τις κλοπές και τις παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών.⁶² Εδώ, πριν παραδοθεί κανείς στη γοητεία των ερμηνειών περι

62 Σχετικά με τη στατιστική αποτύπωση των εγκλημάτων βίας, βλ. και την Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, *Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του*: «Η φερομένη ως εκτεταμένη και επικίνδυνη εγκληματικότητα των μεταναστών, που υποτίθεται ότι έχει προκαλέσει ιδιαίτερη έξαρση της εν γένει βαριάς, ιδίως της βίαιης εγκληματικότητας στη χώρα [...], δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: Σύμφωνα με Δελτίο Τύπου της ΕΛΑΣ, στις 13.2.2013, “το περασμένο έτος 2012 καταγράφηκαν στην επικράτεια οι λιγότερες ανθρωποκτονίες, ληστείες και κλοπές-διαρρήξεις της τελευταίας τριετίας (2010-2012)”. Η πραγματικότητα, αντίθετα, είναι ότι η εγκληματικότητα στην Ελλάδα παραμένει συγκριτικά με τις λοιπές χώρες της Ευρώπης σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, τα οποία αφορούν την ποσοτική και ποιοτική απεικόνιση της εγκληματικότητας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα εξακολουθεί να εμφανίζεται ως “μη επικίνδυνη χώρα” (goo.gl/lusnSw).

«εγκληματικής φύσης» των αλλοδαπών, οφείλει να σκεφτεί και να συνεκτιμήσει τα ακόλουθα:

Πρώτον, η μεγάλη πλειοψηφία των δραστών (Ελλήνων και αλλοδαπών) σε αυτές τις κατηγορίες αδικημάτων είναι άντρες στην «παραγωγική» ηλικία. Κανείς όμως λογικός άνθρωπος δεν ενοχοποιεί συλλήβδην τη νεότητα ή το φύλο γι' αυτά τα αδικήματα· κι έπειτα, θα πρέπει να συνυπολογίσουμε ότι οι άντρες, σε παραγωγική-νεανική ηλικία υπερεκπροσωπούνται στον μεταναστευτικό πληθυσμό της χώρας μας.⁶³ Αν λοιπόν σταθμιστεί το δείγμα με βάση την ηλικία και το φύλο, η απόκλιση του ποσοστού των δραστών από την αναλογία των μεταναστών στον γενικό πληθυσμό είναι πολύ μικρότερη.

Δεύτερον, για την Αστυνομία, όπως και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, οι μετανάστες είναι πολύ περισσότερο ορατοί. Όταν συμβαίνει μια αξιόποινη πράξη, η Αστυνομία προσανατολίζεται προς τους μετανάστες σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι προς τους γηγενείς, λόγω προκαταλήψεων και ορατότητας του συγκεκριμένου πληθυσμού. Η προκατάληψη δυστυχώς συχνά αφορά και τη δικαιοσύνη, όπου επιπροσθέτως συχνά οι αλλοδαποί στερούνται τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης (παράσταση με συνήγορο, επαρκής διερμηνεία). Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα περισσότερους ελέγχους, περισσότερες συλλήψεις, περισσότερες καταδίκες μεταναστών.

Συνεπώς, καθοριστική παράμετρος στη στατιστική καταγραφή της εγκληματικότητας και στην εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων είναι η ένταση και η ποιότητα της αστυνομικής επιτήρησης. Ο στενότερος, ποσοτικά και ποιοτικά, αστυνομικός έλεγχος και η έμφαση στην επιτήρηση ορισμένων κοινωνικών ομάδων καταλήγει μοιραία στην αποκάλυψη περισσότερων εγκλημάτων, και κατά συνέπεια στη στατιστική υπερεκπροσώπησή τους.⁶⁴

Τρίτον, η ένδεια και η παρανομία αποτελούν την κατάλληλη συνθήκη και την «πρώτη ύλη» για τη στρατολόγηση των μεταναστών «χωρίς χαρτιά» σε εγκληματικά δίκτυα, συνήθως στις κατώτερες βαθμίδες τους (π.χ. στην τελική φάση διακίνησης ναρκωτικών). Στις βαθμίδες αυτές οι αλλο-

63 Υπουργείο Εσωτερικών, σε απάντηση του αρ. πρωτ. 2816/2009 εγγράφου του Συνηγόρου του Πολίτη.

64 Βλ. Βασίλης Καρύδης, *Η αθέατη εγκληματικότητα. Εθνική θυματολογική έρευνα*, Σάκκουλας, Αθήνα 2004.

δαποί είναι περισσότερο ορατοί και ευάλωτοι στη σύλληψη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι τα εγκληματικά αυτά δίκτυα ελέγχονται –στις ανώτερες βαθμίδες τους– από αλλοδαπούς.

Οι κατηγορίες περί «εγκληματικής φύσης», όπως και ο χαρακτηρισμός «υπάνθρωποι», που εκτοξεύει σήμερα η Ακροδεξιά σε βάρος των μεταναστών στην Ελλάδα είναι ίδιες και अपαράλλαχτες με τις κραυγές των ακροδεξιών σε όλη την Ευρώπη. Παρόμοιες κατηγορίες είχαν κατά το παρελθόν διατυπωθεί σε βάρος και των ελλήνων και των ιταλών μεταναστών στην Αμερική. Είναι επομένως προφανές ότι αυτή η ακροδεξιά ρητορική δεν ανταποκρίνεται σε κάποιο χαρακτηριστικό των λαών που τίθενται κάθε φορά στο στόχαστρο, αλλά έχει κοινωνικά χαρακτηριστικά.

«Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί στην κοινωνία, αλλά οι Ασιάτες και οι Αφρικανοί είναι άλλο πράγμα»

Τα τελευταία χρόνια, ένα τμήμα της Ακροδεξιάς επιχειρεί να μετριάσει την ανοιχτά ξενοφοβική του ρητορική. Επικεντρώνεται, έτσι, στο ζήτημα των πολιτισμικών διαφορών και επενδύει πρωτίστως στην ισλαμοφοβία, κινούμενη στα πρότυπα της ευρωπαϊκής λαϊκιστικής Ακροδεξιάς. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, πρόβλημα δεν συνιστούν οι ενσωματωμένοι στην ελληνική κοινωνία μετανάστες και πρόσφυγες από την Ανατολική Ευρώπη, αλλά οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που έρχονται από την Ασία και την Αφρική, οι οποίοι δεν είναι «αφομοιώσιμοι».

Ποια είναι η αλήθεια;

Κατά τη δεκαετία του 1990, ο ακροδεξιός λόγος υιοθετούσε το ακριβώς αντίθετο επιχείρημα. Τότε λεγόταν ότι το πρόβλημα δεν το δημιουργούν οι «φιλήσυχοι» μετανάστες από την Ασία, αλλά οι Αλβανοί. Ας θυμηθούμε, απλώς, τον θόρυβο που είχε ξεσπάσει σχετικά με το δικαίωμα του Οδυσσέα Τσενάι να παρελάσει με την ελληνική σημαία, ως σημαιοφόρος στη μαθητική παρέλαση.⁶⁵

Οι γεωπολιτικές αλλαγές στις αρχές του νέου αιώνα, οι πόλεμοι στο Ιράκ και το Αφγανιστάν και η διεθνής άνοδος της ισλαμοφοβίας επέδρασαν στη ριζική αλλαγή του στερεοτύπου. Σήμερα η μετανάστευση από

65 Βλ., ενδεικτικά, σχετικό ρεπορτάζ της εφ. *Το Βήμα*, «Οι Έλληνες ξέχασαν την Ξενιτιά», 26.10.2003 (goo.gl/IWQqUs).

την Αλβανία θεωρείται, ακόμα και από τη Δεξιά, γενικά «φιλική»- οι Αλβανοί και οι Αλβανίδες κρίνεται ότι έχουν «ενσωματωθεί». Αυτή η παραδοχή όμως αποσιωπά ότι η «ενσωμάτωση» συνέβη παρά τα σημαντικά εμπόδια τα οποία έθεσε επί δύο δεκαετίες ο ρατσισμός που καλλιέργησε η Άκρα Δεξιά, η μισαλλοδοξία μεγάλου μέρους των ΜΜΕ, η αδιαφορία του ελληνικού κράτους, οι απαράδεκτες πρακτικές της ελληνικής διοίκησης και η απροκάλυπτη εχθρότητα της Ελληνικής Αστυνομίας.

Σήμερα, η Άκρα Δεξιά στοχοποιεί τους προερχόμενους από την Ασία και την Αφρική μετανάστες και πρόσφυγες. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί η ίδια η ζωή και οι δεσμοί που δημιουργήθηκαν έχουν αποδυναμώσει τη γενική αντιμεταναστευτική και αντιαλβανική προπαγάνδα. Αυτή η τάση επικοινωνεί, επίσης, με το διεθνές ρεύμα της ισλαμοφοβίας.

Και αυτή η αντίληψη είναι απολύτως αβάσιμη. Αφενός δεν έχουν καταγραφεί έως σήμερα στη χώρα μας εκδηλώσεις του ριζοσπαστικού-φονταμενταλιστικού Ισλάμ – κι αυτό παρά το γεγονός ότι η πεισματική άρνηση του ελληνικού κράτους να εξασφαλίσει στους μουσουλμάνους που ζουν εδώ στοιχειωδώς αξιοπρεπείς συνθήκες για την άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων θα μπορούσε να ενισχύσει τέτοιες τάσεις.⁶⁶

Αφετέρου, παρά τις κραυγές, τα αριθμητικά δεδομένα δείχνουν ότι από το 1.000.000-1.200.000 αλλοδαπών της Ελλάδας μόνο το 10% περίπου προέρχονται από την Ασία.⁶⁷ Η ασιατική μετανάστευση κατευθύνεται, ως επί το πλείστον, σε πολύ πιο αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες, τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αλλά και την Ινδία, τη Σαουδική Αραβία, το Κατάρ, αύριο πιθανόν την Κίνα.

Οι ασιάτες (όπως άλλωστε και οι αφρικανοί) μετανάστες είναι απλώς συγκεντρωμένοι στο κέντρο της Αθήνας, ενώ, λόγω φυσιογνωμικών αλλά και κοινωνικών τους χαρακτηριστικών (όπως π.χ. η ενδυμασία), είναι πολύ περισσότερο ορατοί. Αποτελούν έτσι, μετά τους αλβανικής καταγωγής μετανάστες, τον νέο εσωτερικό εχθρό, στον οποίο επικεντρώνεται η Ακροδεξιά, και ενίοτε γενικότερα η δεξιά, ρητορεία.

66 Πιο κραυγαλέο παράδειγμα, η μη ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους ακόμα και σήμερα στην Αθήνα, έπειτα από δεκαετίες διοικητικών και πολιτικών παλινωδιών.

67 Πηγή: ΕΣΥΕ, *Απογραφή πληθυσμού 2001*, Πίνακας 3: Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης).

«Μεμονωμένα περιστατικά και αγανακτισμένοι πολίτες»

«Η ελληνική κοινωνία δεν είναι ξενοφοβική», τόνιζε ο υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη Νίκος Δένδιας, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Danas* του Βελιγραδίου, μόλις στις 11 Σεπτεμβρίου 2013. Την ίδια στιγμή που η ρατσιστική βία απλωνόταν επικίνδυνα στους δρόμους των ελληνικών πόλεων με την ανοχή της Αστυνομίας, ο αρμόδιος υπουργός, απαντώντας στις σχετικές αιτιάσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, έκρινε σκόπιμο να επισημάνει ότι το έργο των αστυνομικών δεν μπορεί να εκτιμηθεί «με βάση 15 περιστατικά», αλλά στο σύνολό του. Με την ίδια άνεση, ο συγκεκριμένος αρμόδιος υπουργός είχε υποστηρίξει ενώπιον της Βουλής, στις 23 Αυγούστου 2012, ότι η Ελληνική Αστυνομία είχε αξιόπιστα καταγράψει πανελλαδικά μόλις 3 περιστατικά ρατσιστικής βίας το 2010 και 22 το 2011.⁶⁸ Κανένας λόγος ανησυχίας, λοιπόν... είναι φανερό ότι πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά.

Ποια είναι η αλήθεια;

«Αυτοί που σκότωσαν χθες, επί τρία χρόνια έκαναν προπόνηση στα κορμιά των μεταναστών που μας τους έφερναν εδώ τραυματισμένους και φωνάζαμε για τις επιθέσεις αυτών των ομάδων» των ακροδεξιών, δήλωνε ο επιμελητής του νοσοκομείου της Νίκαιας Παναγιώτης Παπανικολάου μετά τη δολοφονία του τριαντατετράχρονου Παύλου Φύσσα από μέλη της νεοναζιστικής Χρυσής Αυγής.⁶⁹ Η διαπίστωση γινόταν λίγες μόλις μέρες μετά από μια ακόμη επανάληψη, εκ μέρους της ηγεσίας του

68 Βλ. Πρακτικά της Βουλής (goo.gl/5TvGvc).

69 Βλ. goo.gl/bLLm06.

Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, της άποψης περί «μεμονωμένων περιστατικών ρατσιστικής βίας».

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας,⁷⁰ στα δύο χρόνια της λειτουργίας του, από τον Οκτώβριο του 2011 μέχρι σήμερα, έχει καταγράψει μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα πάνω από 350 περιστατικά ρατσιστικής βίας, στη συντριπτική τους πλειονότητα εναντίον προσφύγων και μεταναστών.⁷¹ Ο αριθμός αυτός, βέβαια, δεν αποτελεί παρά την κορυφή του παγόβουνου.⁷² Ωστόσο, ο αριθμός αλλά και η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών των επιθέσεων, στην παραπάνω καταγραφή, καταρρίπτει τον μιντιακό μύθο περί «μεμονωμένων περιστατικών», «αγανακτισμένων πολιτών» ή «ενδοφυλετικών συγκρούσεων».

Η ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των ρατσιστικών επιθέσεων, λοιπόν, καταδεικνύει σαφώς ότι, στη συντριπτική πλειονότητα, πρόκειται για αποτέλεσμα της δράσης συγκροτημένων ομάδων, με οργανωμένη λειτουργία, που ενεργούν σχεδόν ανενόχλητες.⁷³ Ελάχιστες επιθέσεις γίνονται από έναν μόνο δράστη. Τις περισσότερες φορές έχουμε να κάνουμε με εξτρεμιστικές ομάδες, που κυκλοφορούν είτε με μηχανές είτε πεζή, πολλές φορές με τη συνοδεία μεγαλόσωμων σκυλιών. Οι θύτες είναι συνήθως ντυμένοι με μαύρα ρούχα και ενίοτε με στρατιωτικά παντελόνια, φορούν κράνη ή έχουν καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Οι περισσότερες επιθέσεις γίνονται μετά τη δύση του ηλίου ή τις πρώτες πρωινές ώρες: πιο συνηθισμένη πρακτική είναι η «περιπολία» από

70 Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, το οποίο συντονίζεται από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, δημιουργήθηκε με σκοπό την αναπλήρωση του κενού που δημιουργεί η απουσία ενός επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής περιστατικών και τάσεων του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις του κράτους. Αποτελείται σήμερα από 33 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και αποτελεί την πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης για τα ρατσιστικά εγκλήματα στην Ελλάδα. Βλ. σχετικά rvrn.org.

71 Την ίδια περίοδο, μόλις 6 δικογραφίες είχαν σχηματιστεί αυτεπαγγέλτως στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών για υποθέσεις ρατσιστικής βίας. Στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης εκκρεμούσαν 6 υποθέσεις ρατσιστικής βίας, ενώ στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Ηρακλείου είχαν σχηματιστεί, κατόπιν εγκλήσεως των παθόντων, 7 δικογραφίες. Βλ. εφ. *Έθνος*, 26.11.2013 (goo.gl/v8nJ8e). Η διαφορά στους αριθμούς είναι ενδεικτική της έλλειψης πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.

72 Βλ. σχετικό ρεπορτάζ του Γιώργου Πουλιόπουλου, εφ. *Το Βήμα*, 29.9.2013 (goo.gl/YnFuDu).

73 Πάννης Ελαφρός, «Οι ρατσιστικές επιθέσεις είναι απολύτως οργανωμένες», εφ. *Η Καθημερινή*, 16.9.2013 (goo.gl/YNKQ0Y).

μαυροφορεμένους, πεζούς ή μοτοσικλετιστές, ως αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής, οι οποίοι επιτίθενται σε πρόσφυγες και μετανάστες στον δρόμο, σε πλατείες ή σε στάσεις μέσω μαζικής μεταφοράς.⁷⁴ Σε κάποιες περιπτώσεις, ιδιαίτερα βάνουσων επιθέσεων, τα θύματα έχουν αναγνωρίσει ανάμεσα στους δράστες άτομα που συνδέονται με τη Χρυσή Αυγή.

Ρατσιστικό έγκλημα (έγκλημα μίσους): ποινικά κολάσιμη πράξη, η οποία τελείται επιπροσθέτως λόγω μίσους ενάντια σε ένα άτομο/ομάδα ατόμων, βάσει μιας συγκεκριμένης –είτε πραγματικής είτε σύμφωνα με την εντύπωση του δράστη– ιδιότητάς του/τους. Οι ιδιότητες αυτές ποικίλλουν, ανάλογα με το πεδίο προστασίας που θέλει να καλύψει το κάθε κράτος. Στην ελληνική έννομη τάξη περιλαμβάνουν την τέλεση της πράξης από μίσος προκαλούμενο λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του παθόντος.

Οι γραμμές αυτές γράφονται στη συγκυρία της σύλληψης της ηγετικής ομάδας της Χρυσής Αυγής με την κατηγορία ότι είχε συγκροτήσει εγκληματική οργάνωση, η οποία προέβαινε οργανωμένα και συντεταγμένα σε κακορρηματικές πράξεις. Η απόπειρα εξάρθρωσης θυλάκων της Χρυσής Αυγής έρχεται με τραγική καθυστέρηση, μιας και μέσα στις εκατοντάδες ρατσιστικές επιθέσεις των τελευταίων δύο χρόνων μετράμε ήδη τουλάχιστον τρεις νεκρούς μαχαιρωμένους μετανάστες σε κεντρικές περιοχές της Αθήνας.⁷⁵

Η ποινική δίωξη της Χρυσής Αυγής είναι ασφαλώς θετική. Αποτελεί όμως το τέλος του δρόμου σε ό,τι αφορά τη ρατσιστική βία στην Ελλάδα; Φυσικά και όχι. Το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, που πρωταγωνιστεί σήμερα στην «κάθαρση» της Χρυσής Αυγής, είναι το ίδιο που όταν διαπράττονται βίαιες επιθέσεις, ακόμα και δολοφονίες, σε βάρος αλλοδαπών προκρίνει τη νομιμότητα της διαμονής ως ύπιστο αγαθό έναντι και σε βάρος όλων των άλλων αγαθών. Με άλλα λόγια, τα θύματα και οι μάρτυρες των βίαιων επιθέσεων, πολύ συχνά μη νόμιμοι μετανάστες,

74 Βλ. την Έκθεση 2012 του Δικτύου Αντιμετώπισης Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (rvrn.org/?p=129).

75 Αφροδίτη Τζιαντζή, «Οι άγνωστοι νεκροί των ταγμάτων εφόδου», *Η Εφημερίδα των συντακτών*, 26.9.2013 (goo.gl/nNT13o).

απελαύνονται. Έτσι, τα θύματα στερούνται το δικαίωμα έννομης προστασίας, οι θύτες συνεχίζουν ανενόχλητοι το έργο τους, ενώ μια ολόκληρη κοινωνία εκπαιδεύεται στην απαξίωση της ανθρώπινης ζωής και την ατιμωρησία των εγκλημάτων που στρέφονται εναντίον ανθρώπων νομικά και θεσμικά ασάφρων.

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι δεν έχει περάσει ούτε χρόνος από τότε που σύμβουλος του πρωθυπουργού έγραφε: «Η Χρυσή Αυγή, στη χειρότερη περίπτωση, κάνει αντιποίηση αρχής, ενίοτε πέφτει και καμιά ψιλή, ήτοι έργω εξύβριση και σωματικές βλάβες. Οι εκατόμβες των μαχαιρωμένων αλλοδαπών υπάρχουν στην ευφάνταστη και βλακώδη προπαγάνδα της “προοδευτικής” δημοσιογραφίας και στις παρεμβάσεις της Κλάραμπελ και λοιπών φωταδιστών κοινοβουλευτικών του ΣΥΡΙΖΑ/ΕΚΜ/“Βίλα Αμαλία”. Τιμωρητέα η προσπάθεια της Χρυσής Αυγής να χωθεί στα κενά του κράτους, αλλά είναι ανόμοιο μέγεθος με την πλημμύρα της λαθροεισβολής και την εξ αυτής εγκληματικότητα».⁷⁶

Ανεξάρτητα από την εξάρθρωση της οργάνωσης, η ακροδεξιά πολιτική κουλτούρα στην ελληνική κοινωνία είναι ούτως ή άλλως ισχυρή, και οι κυρίαρχες πολιτικές επιλογές την εδραιώνουν. Αυτό που επείγει, επί του πρακτέου, είναι η προστασία των θυμάτων και των ουσιαστών μαρτύρων των ρατσιστικών επιθέσεων, μέσω της μη έκδοσης ή αναστολής της απόφασης απέλασης και της χορήγησης προσωρινής άδειας παραμονής. Μόνο έτσι θα διατηρήσουν το δικαίωμα πρόσβασης στις αρχές οι παράνομα διαμένοντες αλλοδαποί, δηλαδή μια πληθυσμιακή ομάδα που αποτελεί τον κατεχοχόν –όχι όμως και αποκλειστικό– στόχο των εγκληματικών επιθέσεων.⁷⁷ Όταν δοθεί ένα σαφές μήνυμα απέναντι στην ατιμωρησία, μπορούμε να έχουμε περισσότερους λόγους να αισθανόμαστε αισιόδοξοι. . .

76 Φαήλος Κρανιδιώτης, «Τώρα που σφίξαν τα κόζα», εφ. *Δημοκρατία*, 30.12.2012 (goo.gl/T6pFbY). Βλ. επίσης, ενδεικτικά, ερώτηση του Άδωνι Γεωργιάδη στη Βουλή, το 2012, με αντικείμενο αν αλλοδαπός που είχε πέσει θύμα ρατσιστικής επίθεσης ήταν παράνομος (goo.gl/CDdwh7).

77 Κλειώ Παπαπαντολέων, «Τι πρέπει να γίνει στη δικαιοσύνη και την αστυνομία. Μέτρα άμεσα και αποτελεσματικά», συνέντευξη στα «Ενθέματα» της εφ. *Η Αυγή* (goo.gl/qqJnBZ).

«Οι δικοί μας πατεράδες μετανάστευαν νόμιμα»

Είναι φανερό ότι η αντιμεταναστευτική ρητορική της Ακροδεξιάς στη χώρα μας είχε να αναμετρηθεί με τη βιωμένη εμπειρία της μετανάστευσης μεγάλου αριθμού Ελλήνων στις αρχές του 20ού αιώνα και στα μεταπολεμικά χρόνια, με προορισμό την Αμερική (Βόρεια και Νότια), την Αυστραλία, τη Δυτική Ευρώπη, αλλά και την Αφρική. Πώς θα μπορούσε, άραγε, οι μετανάστες του χθες να γίνουν σήμερα ξενοφοβικοί; Κι όμως, και αυτό το εμπόδιο μπορεί να ξεπεραστεί, αν υπερτονίσει κανείς κάποιες εξωτερικές διαφορές ανάμεσα στη σημερινή μεταναστευτική κίνηση και σε εκείνη των Ελλήνων τις προηγούμενες δεκαετίες. Έτσι, προβάλλεται συστηματικά το επιχείρημα ότι οι έλληνες μετανάστες δεν «εισέβαλαν» απρόσκλητοι στις ξένες κοινωνίες, αλλά μετανάστευσαν οργανωμένα και νόμιμα, κατόπιν πρόσκλησης των χωρών υποδοχής, που είχαν ανάγκη εργατικών χεριών.

Ποια είναι η αλήθεια;

Τα παραπάνω θα μπορούσαν πράγματι να αφορούν τους πατεράδες μας που μετανάστευσαν στη Γερμανία. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο για τους παππούδες μας που μετανάστευσαν στην Αμερική στις αρχές του 20ού αιώνα.

«Βρωμοέλληνες»: η εικόνα του Έλληνα μετανάστη στην Αμερική

Ακόμα και ο όρος «λαθρομετανάστης» χρησιμοποιήθηκε τότε, στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, για να περιγράψει τη μαζική και απρογραμματίστη φυγή του ενός τετάρτου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας (περίπου 400.000 άνθρωποι), κυρίως προς τις ΗΠΑ.⁷⁸ Τα φαινό-

78 «Το ρεύμα της μεταναστεύσεως όχι μόνον εις την Ελλάδα, αλλά και εις ολόκληρον την

μενα λαθραίας επιβίβασης στα υπερωκεάνια και οι απόπειρες λαθραίας εισόδου στο έδαφος των ΗΠΑ δεν ήταν διόλου σπάνια. Η αντιμετώπιση των ελλήνων μεταναστών στον «Νέο Κόσμο» δεν διαφέρει ουσιωδώς από την πιο εχθρική και ρατσιστική συμπεριφορά που αναπτύσσει σήμερα η Ακροδεξιά απέναντι στους μετανάστες από την Ασία και την Αφρική. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα εκείνης της εποχής, οι Έλληνες χαρακτηρίζονται «εγκληματικά στοιχεία», ενώ τα στοιχεία φέρονται να επιβεβαιώνουν την αυξημένη τους συμμετοχή στις στατιστικές της εγκληματικότητας.⁷⁹ Οι τόποι διαμονής τους χαρακτηρίζονται τόποι μόλυνσης, ακριβώς όπως σήμερα κάποιοι χαρακτηρίζουν τους μετανάστες «υγειονομική βόμβα».

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι ομοιότητες των μεταναστών που έρχονται σήμερα στην Ελλάδα με τους δικούς μας παππούδες είναι πολύ περισσότερες από όσο θα θέλαμε και διακηρύσσουμε. Είναι ίδιες οι συνθήκες φτώχειας που τους ώθησαν να κάνουν το «μεγάλο ταξίδι». Ίδιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν με τον νόμο κατά την εγκατάστασή τους στη νέα τους πατρίδα. Και είναι ίδιες οι απάνθρωπες αντιδράσεις των ρατσιστών σε όλες τις εποχές. Σ' εμάς, λοιπόν, εναπόκειται να διδαχθούμε κάτι από την πρόσφατη ιστορία μας.⁸⁰

Ευρώπην είναι ακατάσχετον προς την Αμερικνήν. Ούτε ο μεταναστευτικός νόμος, ούτε αι αυστηραί ποινάι αι οποίαι επιβάλλονται εις τους λαθρομετανάστες είναι αρκεταί διά να ανακόψουν το ρεύμα τούτο»: «Η λαθρομετανάστευσις εις τον λιμένα Πειραιώς», εφ. *Εμπρός*, 26.4.1929, (το παραθέτει ο Νίκος Σαραντάκος στο ιστολόγιό του, goo.gl/FukCOj).

79 Βλ. σχετικό ρεπορτάζ του «Ιού» της εφ. *Ελευθεροτυπία* (goo.gl/183H91).

80 Βλ. χαρακτηριστικά την εκπομπή «Βρωμοέλληνες», στο Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα του Στ. Κούλογλου (goo.gl/4iloDa).

Δύο αντιθετικές στρατηγικές για τη μετανάστευση

Η ακροδεξιά στρατηγική: Μαζικές απελάσεις και σφράγισμα των συνόρων

Η Ακροδεξιά ισχυρίζεται ότι η «μόνη ρεαλιστική» πολιτική απάντηση στη μετανάστευση είναι οι μαζικές απελάσεις και το «σφράγισμα των συνόρων». Η πολιτική αυτή είναι όχι μόνο απάνθρωπη, κοινωνικά καταστροφική (τόσο για τους αλλοδαπούς όσο και για τους Έλληνες), άδικη για τους χιλιάδες αλλοδαπούς που ζουν στη χώρα μας εδώ και πάρα πολλά χρόνια, αλλά και μη ρεαλιστική.

Η Ελλάδα έχει υπογράψει μια σειρά διεθνείς συνθήκες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσφύγων. Δεν είναι δυνατό να αρνηθεί την προστασία σε ανθρώπους που προέρχονται από εμπόλεμες περιοχές (σήμερα, για παράδειγμα, από τη Συρία) και διατρέχουν στη χώρα τους κίνδυνο θανάτου. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των διεθνών συνθηκών δεν μπορεί παρά να είναι προτεραιότητα για κάθε σύγχρονο κράτος, και η παράβασή τους δεν μπορεί παρά να έχει σοβαρές συνέπειες.

Το οικονομικό κόστος των απελάσεων δεν είναι αμελητέο. Σύμφωνα με την Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, στο πλαίσιο του προγράμματος των εθελούσιων επιστροφών που υλοποιεί ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, από τον Μάιο του 2010 μέχρι και τον Ιούνιο του 2012 επέστρεψαν 4.373 υπήκοοι τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους, με συνολικό κόστος 4.688.034,27 ευρώ και μέσο κόστος (ανά άτομο) 1.104,05 ευρώ.⁸¹

Πολύ μεγαλύτερο όμως θα ήταν το κοινωνικό κόστος μιας τέτοιας εξέλιξης. Ακόμα και αν υποθέταμε ότι είναι εφικτή η μαζική αποχώρηση των αλλοδαπών από τη χώρα, οι δυσμενείς επιπτώσεις στην κοινωνική

81 Περ. *Επίκαιρα*, τχ. 116, 5.12.2012.

ζωή θα ήταν εξαιρετικά έντονες. Μια ολόκληρη γενιά που έχει εκπαιδευτεί στα ελληνικά σχολεία και έχει μεγαλώσει στις ελληνικές πόλεις θα αναχωρούσε, στην πιο παραγωγική της ηλικία, για να ζήσει σε χώρες που πρακτικά της είναι ξένες. Ο ήδη πενιχρός σχολικός πληθυσμός θα μειωνόταν. Ολόκληροι τομείς της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής, όπως η αγροτική παραγωγή και η οικιακή φροντίδα για τους υπερήλικες, θα κατέρρεαν. Η γήρανση του πληθυσμού θα εντεινόταν πολύ περισσότερο, καθώς, όπως είδαμε, σύμφωνα με όλες τις μελέτες, η αύξηση του πληθυσμού της χώρας βασίζεται σήμερα πρωτίστως στη γεννητικότητα των μεταναστών.

Όσο για το «σφράγισμα των συνόρων», αυτό αποτελεί, απλούστατα, μια εξαγγελία που είναι αδύνατον να υλοποιηθεί. Πρώτον, γιατί μια τέτοια ενέργεια αντιβαίνει στις διεθνείς συνθήκες για την προστασία των προσφύγων, που πρέπει πάντα να βρίσκουν μια ανοιχτή πόρτα εισόδου. Και, δεύτερον, γιατί με δεδομένη την εκτεταμένη ακτογραμμή της Ελλάδας, το ανθρώπινο δυναμικό και το κόστος που θα απαιτούνταν για ένα τέτοιο εγχείρημα υπερβαίνουν κατά πολύ τις δυνατότητες του ελληνικού κράτους.

Εκτός αυτών, οι χώρες προέλευσης των μεταναστών «χωρίς χαρτιά» είναι ιδιαίτερα απρόθυμες να τους δεχθούν πίσω. Αυτό, είτε μας αρέσει είτε όχι, αποτελεί πραγματικότητα και δεν αφορά μόνο την Ελλάδα αλλά και όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

Τέτοιου είδους σκέψεις είναι λοιπόν εξαιρετικά επικίνδυνες, αλλά και εντελώς μη ρεαλιστικές. Όλες οι σύγχρονες κοινωνίες είναι εξοικειωμένες με την εμπειρία της μετανάστευσης. Στον αντίποδα, λοιπόν, της εξαιρετικά συντηρητικής αλλά και εξαιρετικά ανεύθυνης κυρίαρχης ρητορείας, καλούμαστε σήμερα να επεξεργαστούμε μια ανθρώπινη και συνάμα ρεαλιστική πολιτική για το μεταναστευτικό. Με άλλα λόγια, μια αριστερή πολιτική.

Μια αριστερή, ρεαλιστική πολιτική για το μεταναστευτικό

Πολύ συχνά, άνθρωποι καλών προθέσεων εγκαλούν την Αριστερά γιατί, κατά τη γνώμη τους, αρκείται στη διακήρυξη γενικών ανθρωπιστικών θέσεων αντί να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις για το μεταναστευτικό.

Η συνείδηση ότι η Δεξιά και η Ακροδεξιά εκμεταλλεύονται το κενό και τη σύγχυση του κόσμου σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα εντείνει την αμηχανία.

Ωστόσο, υπάρχει αριστερή λύση για το μεταναστευτικό, και μάλιστα είναι πολύ πιο ρεαλιστική από την προσέγγιση της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς που, όπως είδαμε, οδηγεί σε πολλαπλά αδιέξοδα. Μια αριστερή πρόταση, αφετηριακά, δεν μπορεί παρά να έχει ως οδηγό τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό του νόμου, του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων. Λέξεις-κλειδιά για την οικοδόμηση μιας άλλης στρατηγικής στο μεταναστευτικό είναι: νομιμοποίηση, καταγραφή, δίκαιη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, ενσωμάτωση, ιθαγένεια, διεθνής συνεργασία.

Όπως είδαμε, σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλές χιλιάδες αλλοδαποί που έχουν έρθει στη χώρα εδώ και πολλά χρόνια, και όμως δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι άνθρωποι αυτοί συχνά είχαν στο παρελθόν άδεια παραμονής και την απώλεσαν (συχνά λόγω ανεργίας και συνακόλουθης έλλειψης ενσήμων, είτε για άλλους λόγους). Στους ανθρώπους αυτούς πρέπει να δοθεί μια ακόμα ευκαιρία επανόδου στη νομιμότητα, όπως επιβάλλει η κοινή λογική.

Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, η μακροχρόνια παραμονή στη χώρα δεν οδήγησε στην κατοχή νομιμοποιητικού εγγράφου λόγω της δυσκαμψίας του νόμου. Υπενθυμίζουμε ότι επί της ουσίας μόνο το 2001 το ελληνικό κράτος έδωσε μια γενικευμένη ευκαιρία νομιμοποίησης στους αλλοδαπούς με τον Ν. 2910/2001. Είναι απολύτως ώριμη η ανάγκη να δοθεί, σε ανθρώπους που ζουν στη χώρα μας πολλά χρόνια (σε πολλές περιπτώσεις πάνω από δέκα), η δυνατότητα νομιμοποίησης, και το αίτημά τους να κριθεί γρήγορα και δίκαια. Μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να έχει πολλαπλά ευεργετικά αποτελέσματα: οικονομικά (οι άνθρωποι αυτοί θα καταβάλουν ασφαλιστικές εισφορές και φόρους), κοινωνικά (δεν θα ζουν σε καθεστώς φόβου, αποκλεισμού και παρανομίας, με όλες τις αρνητικές συνέπειες που έχει κάτι τέτοιο για τους πάντες, Έλληνες και ξένους), πολιτισμικά, ηθικά και αξιακά (θα αποτελέσουν πηγή δυναμισμού και πλούτου για την ελληνική κοινωνία).

Στις περιπτώσεις στις οποίες η είσοδος στη χώρα είναι πρόσφατη, οι δεσμοί με την ελληνική κοινωνία ασθενείς και η προοπτική ενσωμάτωσης μικρή, θα πρέπει να εκτιμηθεί αν είναι εφικτή η επιστροφή στη χώρα προέλευσης. Σε πολλές περιπτώσεις κάτι τέτοιο αποκλείεται από

την κατάσταση που επικρατεί εκεί (στη Συρία ή τη Σομαλία, με τις σημερινές συνθήκες), και οι εν λόγω μετανάστες χρήζουν διεθνούς προστασίας. Βασικές προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο είναι η ύπαρξη ενός δίκαιου συστήματος εξέτασης των αιτημάτων ασύλου και η λειτουργία μιας ανεξάρτητης υπηρεσίας ασύλου, η οποία έχει αρχίσει να λειτουργεί στην Αθήνα, αλλά πρέπει επειγόντως να στελεχωθεί επαρκώς.

Στις περιπτώσεις λοιπόν στις οποίες, με βάση τα παραπάνω δεδομένα, η επιστροφή στη χώρα προέλευσης είναι αδύνατη, το πρώτο βήμα είναι η καταγραφή και μια απόφαση αναβολής της επιστροφής. Μια απόφαση που θα εγγυάται την παραμονή των ανθρώπων αυτών στην Ελλάδα, χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο σύλληψης και κράτησης και με πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αυτή η λύση αποτρέπει την εξαθλίωση των ανθρώπων «χωρίς χαρτιά», κάτι που αυτονοήτως θα έχει θετική επίδραση σε όλη την κοινωνία.

Για όσους και όσες δεν πληρούν τα πιο πάνω κριτήρια, θα πρέπει, με την αξιοποίηση της διεθνούς συνεργασίας, σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, να εξεταστεί και να εξασφαλιστεί η επιστροφή τους στις χώρες προέλευσης με σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους.

Για όσους και όσες ζουν επί χρόνια νόμιμα στην Ελλάδα, χρειάζεται μια στρατηγική για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία, με τελικό στόχο την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας. Θα πρέπει, π.χ., να παρασχεθεί και στην πράξη η δυνατότητα κτήσης της «άδειας επί μακρόν διαμένοντος» σε όσους και όσες ζουν στην Ελλάδα νόμιμα εδώ και πέντε χρόνια. Η άδεια αυτή θεσπίστηκε στη χώρα μας ήδη από το 2006 με την ενσωμάτωση της σχετικής κοινοτικής Οδηγίας⁸² και δίνει στον κάτοχο της τη δυνατότητα εγκατάστασης και εργασίας σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, στην πράξη, η χώρα μας ελάχιστα έως σήμερα διευκόλυνε τους μετανάστες να αποκτήσουν την άδεια αυτή, που ενισχύει την κινητικότητα στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως σε περιόδους κρίσης. Αντιθέτως, το ελληνικό κράτος έθεσε προσκόμματα και πρακτικά κατέστησε αδύνατη την απόκτηση της άδειας «επί μακρόν διαμένοντος». Είναι χαρακτηριστικό ότι σήμερα οι κάτοχοι της υπολογίζονται σε μόλις 600 άτομα.

Πρόσφατα, η κυβέρνηση εξήγγειλε ότι στο μέλλον θα διευκολύνει τη

82 Η άδεια «επί μακρόν διαμένοντος» ρυθμίζεται στο ΠΔ 150/2006, με το οποίο ενσωματώθηκε η αρ. 2003/109/ΕΚ Οδηγία.

χορήγηση της συγκεκριμένης άδειας σε μεγαλύτερο αριθμό αλλοδαπών, δηλαδή σε όσους και όσες το δικαιούνται. Μένει να δούμε αν και πώς θα υλοποιήσει την εξαγγελία της.

Η πρόσφατη απογοητευτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, που έκρινε αντισυνταγματικές βασικές διατάξεις του Ν. 3838/2010,⁸³ αποτελεί αντικειμενικά εμπόδιο για μια πιο ανοιχτή πολιτική στο ζήτημα της ιθαγένειας. Ας σημειώσουμε ότι η αρνητική στάση της Νέας Δημοκρατίας απέναντι στον Ν. 3838/2010 έπαιξε σαφώς σημαντικό ρόλο στη δημιουργία μιας περιρρέουσας ατμόσφαιρας, η οποία αποτυπώθηκε στην τελική κρίση του ανώτατου δικαστηρίου για την αντισυνταγματικότητα συγκεκριμένων διατάξεων του Νόμου. Ωστόσο, οι τελικές διατυπώσεις της απόφασης του ΣΤΕ αφήνουν περιθώρια ρυθμίσεων που τελικά δεν θα ματαίωναν τη μετάβαση από το «δίκαιο του αίματος» στο «δίκαιο του εδάφους» και θα επέτρεπαν την υπό προϋποθέσεις κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από τα παιδιά των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα.⁸⁴ Η κυβέρνηση, αντί να προκρίνει μια τέτοια λύση, έδειξε ότι ευνοεί τη χορήγηση της άδειας «επί μακρόν διαμένοντος» για τη δεύτερη γενιά. Μοιάζει να ελπίζει ότι τα παιδιά της δεύτερης γενιάς θα επιλέξουν τελικά τη μετανάστευση στην Ευρώπη, πριν φτάσουν στην ηλικία που θα ζητήσουν την ελληνική υπηκοότητα. Είναι προφανείς οι συνέπειες αυτής της επιλογής, που αποκαλύπτει την αδιαφορία της κυβέρνησης να κρατήσει στην Ελλάδα και να αξιοποιήσει το κεφάλαιο νέων ανθρώπων, τους οποίους η χώρα (σε ένα βαθμό με δικές της δαπάνες) μεγάλωσε και εκπαιδευσε. Η Αριστερά στην Ελλάδα πρέπει να συνεχίσει να δίνει αυτή τη μάχη με πείσμα και ρεαλισμό. Δεν είναι δυνατόν να συμβιβαστούμε με την ιδέα μιας γενιάς νέων ανθρώπων με περιορισμένα δικαιώματα στην ελληνική κοινωνία, δεν είναι δυνατόν να καταστρέψουμε μια γενιά, ακολουθώντας τις ιδεοληψίες της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς.

83 Βλ. εδw, σημ. 25.

84 «Η ίδια η απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου Επικρατείας επιτρέπει στον νομοθέτη να περισώσει, εφόσον το θελήσει, θεμελιώδεις επιλογές του Νόμου 3838/2010, κυρίως εφόσον η Ολομέλεια δεν ακολούθησε την εισήγηση του Δ' Τμήματος στο ζήτημα της κτήσης της ιθαγένειας "κατόπιν εξατομικευμένης κρίσεως" στην ενηλικίωση. Αυτό είναι κεκτημένο: η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, παρά τις παλινδρομήσεις, δεν βλέπει στο δίκαιο του αίματος τον συνταγματικό μονόδρομο που οι νεόκοποι εκπρόσωποι του ελληνικού φυλετισμού, δικαστές και μη, θελήσανε»: από την ανακοίνωση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (goo.gl/zz4q35).

Συνολικότερα, βέβαια, δεν μπορεί να νοηθεί λύση σε καθαρά εθνικό επίπεδο, καθώς η μετακίνηση πληθυσμών γίνεται σε μαζική κλίμακα και κατευθύνεται όχι σε μια συγκεκριμένη χώρα, αλλά προς την Ευρώπη. Το μεταναστευτικό ζήτημα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί επαρκώς εκτός ευρωπαϊκού πλαισίου. Χρειάζεται ισχυρή πίεση για ισοκατανομή των βαρών και αναμόρφωση του πλαισίου σε πολλούς άξονες: τολμηρή αναθεώρηση του Κανονισμού Δουβλίνο II, ανάμιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διαδικασίες επαναπροώθησεων, αναβάθμιση του Ελληνοτουρκικού Συμφώνου Επανεισδοχής σε Ευρωπαϊκό.⁸⁵ Συνεπώς, είναι επιβεβλημένη η διεθνής συνεργασία για την κατανομή των βαρών αλλά και των ωφελειών της μετανάστευσης, όπως και για τη μείωση της ακραίας φτώχειας και των πολεμικών συγκρούσεων στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Χωρίς μια τέτοια προοπτική, το φαινόμενο της μετανάστευσης θα συνεχίσει να έχει επείγοντα, μαζικό και απρόβλεπτο χαρακτήρα.

Όλα τα παραπάνω σκιαγραφούν, σε αδρές γραμμές, μια ρεαλιστική αλλά και δίκαιη πολιτική για το μεταναστευτικό ζήτημα: μια αριστερή πολιτική. Η πρόταση αυτή έχει πιθανόν προβλήματα, και πρέπει να είμαστε ασφαλώς ανοιχτοί στην κριτική και τη συζήτηση, χωρίς όμως να ξεχνάμε κάτι βασικό: το μεταναστευτικό δεν γνωρίζει κάποια τέλεια λύση. Με αυτή την έννοια, και έχοντας τη συναίσθηση ότι μετανάστευση θα συνεχίσει να υπάρχει όσο υπάρχουν και οι συνθήκες που τη γεννούν (λ.χ. ανισοκατανομή πλούτου, φτώχεια, πόλεμοι), αξίζει να αναζητούμε τις προτάσεις εκείνες που συνδυάζουν τον ρεαλισμό, τη δικαιοσύνη και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

85 Βλ. Κωστής Παπαϊωάννου, «Δέκα και μία αλήθειες για το μεταναστευτικό», εφ. *Τα Νέα*, 5.4.2012, διαθέσιμο στο μπλογκ Αντίφωνο (goo.gl/iN76zo).

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ **ΕΝΤΕΚΑ ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ**

Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ,
Γραφείο Βρυξελλών – Παράρτημα Ελλάδα

Συγγραφείς: Βασίλης Παπαστεργίου, Ελένη Τάκου

Υπεύθυνη σύνταξης: Ιωάννα Μείτάνη

Διόρθωση: Στρατής Μπουρνάζος

Σελιδοποίηση, εξώφυλλο: Χριστίνα Μαχαίρα - Γραφικές Τέχνες *Μυρίκη*

Εκτύπωση: ΨΙΜΥΘΙ ΕΠΕ

Αθήνα/Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2013

Η παρούσα έκδοση διατίθεται δωρεάν.

Το κείμενο είναι επίσης διαθέσιμο στο Διαδίκτυο: <http://rosalux.gr/publications>

Για αντίτυπα, επικοινωνήστε με το Παράρτημα Ελλάδα:

Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ

Παράρτημα Ελλάδα

Καλλιδρομίου 17, 10680 Αθήνα

τηλ.: 210 3613769

www.rosalux.gr

Rosa-Luxemburg-Stiftung

Büro Brüssel

Ave. Michel-Ange 11, 1000 Brüssel, Belgien

www.rosalux-europa.info

Η έκδοση πραγματοποιήθηκε με πόρους
του γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών

Από το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ κυκλοφορεί ακόμη σε ελληνική μετάφραση το βιβλιαράκι *Όλα όσα θα θέλατε να μάθετε για τις ελληνογερμανικές σχέσεις στην κρίση, αλλά δεν τολμάνε να σας πουν – Δημοφιλείς πλάνες για την κρίση χρέους*.

Στη Γερμανία κυριαρχεί η άποψη ότι ίδια η Ελλάδα ευθύνεται για τη συμφορά της: κατάφερε να ενταχθεί με πονηριές στην Ευρωζώνη, η ελληνική κυβέρνηση ξόδευε πάρα πολλά και, κυρίως, οι πολίτες δούλευαν πολύ λίγο. Τέτοιου είδους ερμηνευτικά μοτίβα οδηγούν και σε αντίστοιχες «λύσεις»: οι Έλληνες πρέπει να ξοδεύουν λιγότερο, να εργάζονται περισσότερο και να πουλήσουν τη δημόσια περιουσία τους – και, εάν αυτές οι λύσεις αποτύχουν, η Ελλάδα πρέπει να βγει από την Ευρωζώνη.

Το βιβλιαράκι αυτό, στο πρώτο μέρος, αντικρούει με εμπειριστωμένα επιχειρήματα τις κυρίαρχες απόψεις που διαδίδονται στη Γερμανία για την Ελλάδα και την κρίση. Στο δεύτερο μέρος πραγματεύεται την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ευρωκρίση: εξηγεί γιατί το κούρεμα του χρέους δεν σώζει την Ελλάδα, ποιο σκοπό εξυπηρετεί ο μηχανισμός διάσωσης του ευρώ και ποιος θα πληρώσει στο τέλος τον λογαριασμό για τη «διάσωση» του ευρώ.

Είναι πάρα πολλοί οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα, κι έτσι δεν χωράνε άλλοι; Είναι όλοι τους «λαθρομετανάστες»; Λειτουργεί σαν μαγνήτης για «λαθρομετανάστες» ο νόμος για την ιθαγένεια; Οι ξένοι, ενώ τους μεταχειριζόμαστε με τον καλύτερο τρόπο, αποτελούν «υγειονομική βόμβα», μας παίρνουν τις δουλειές, απειλούν τη ζωή και την περιουσία μας; Οι Αλβανοί έχουν ενσωματωθεί, αλλά οι Πακιστανοί είναι κάτι διαφορετικό; Η ρατσιστική βία περιορίζεται σε μεμονωμένα περιστατικά; Οι δικοί μας πατεράδες μετανάστευαν νόμιμα;

Αυτά και πολλά άλλα, με τη μορφή όμως καταφάσεων και όχι ερωτήσεων, τα έχουμε ακούσει πολλές φορές. Ωστόσο, όσο κι αν είναι εμπεδωμένα στην κοινή γνώμη, τα παραπάνω στερεότυπα αποδεικνύονται σαθρά: μια ψύχραιμη εξέταση δείχνει ότι όχι μόνο είναι επικίνδυνα (καθώς συχνά συνδέονται με ακροδεξιές λογικές), αλλά και ότι δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Διαλέξαμε, λοιπόν, έντεκα από τους πιο διαδεδομένους μύθους σχετικά με τη μετανάστευση στην Ελλάδα. Αξιοποιώντας στοιχεία και μελέτες, δείχνουμε ποια είναι η πραγματικότητα σε κάθε θέμα, ενώ στο τέλος σκιαγραφούμε βασικά σημεία μιας δίκαιης και ρεαλιστικής πολιτικής, δηλαδή μιας αριστερής πολιτικής, για το μεταναστευτικό.